

**TUTENOS KOLEGIJOS
VERSLO IR TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
VERSLO IR VADYBOS KATEDROS
BUHALTERINĖS APSKAITOS STUDIJŲ PROGRAMA**

TVIRTINU

Dekanė

Regina Bagdonavičienė

2017-06-15

**RIZIKA, SUSIJUSI SU TARPTAUTINIAIS ATSISKAITYMAIS, IR JOS
MAŽINIMO BŪDAI UAB „HODA” PAVYZDŽIU
BAIGIAMASIS DARBAS**

Darbo autorė

BA-13I gr. stud.

Ramūnė Biveinienė

2017-06-02

Recenzentė

Lektorė

Nijolė Pakalnienė

2017-06-14

Darbo vadovas

Prof. habil. dr.

Vytautas Vaškelaitis

2017-06-02

URINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
ĮVADAS	6
1. TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR ATSISKAITYMŲ RIZIKOS TEORINIAI PAGRINDAI	8
1.1. Tarptautiniai atsiskaitymai ir jų rizikos samprata	8
1.2. Tarptautinių atsiskaitymų teisinis reglamentavimas.....	10
1.3. Tarptautinių atsiskaitymų būdai ir formos	12
1.4. Rizikos rūšys susijusios su finansiniais atsiskaitymais	13
1.6. Priemonės mažinančios tarptautinių atsiskaitymų riziką.....	17
1.6.1. Valiutinė rizikos mažinimo priemonės	21
2. RIZIKOS, SUSIJUSIOS SU TARTAUTINIAIS ATSISKAITYMAIS, MAŽINIMO BŪDAI	
UAB „HODA“ PAVYZDŽIU	27
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	27
2.2. UAB „Hoda“ veiklos analizė	27
2.3. Rizikos, susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais, mažinimo būdų taikymas, kuomet įmonė yra importuotojos pozicijoje	30
2.4. Rizikos, susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais, mažinimo būdų taikymas, kuomet įmonė yra eksportuotojos pozicijoje	37
IŠVADOS	41
SIŪLYMAI	41
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	42
PRIEDAI	43
1 priedas. 2013 m. gruodžio 31 d. Pelno (nuostolio) ataskaita.....	45
2 priedas. 2013 m. gruodžio 31 d. Balansas.....	46
3 priedas. 2014 m. gruodžio 31 d. Pelno (nuostolio) ataskaita.....	48
4 priedas. 2014 m. gruodžio 31 d. Balansas.....	49
5 priedas. 2015 m. gruodžio 31 d. Pelno (nuostolio) ataskaita.....	51
6 priedas. 2015 m. gruodžio 31 d. Balansas.....	52

7 priedas. 2016 m. gruodžio 31 d. Pelno (nuostolio) ataskaita.....	54
8 priedas. 2016 m. gruodžio 31 d. Balansas.....	55
9 priedas. USD valiutos jautrumo paskaičiavimas.....	57
10 priedas. Išankstinio sandorio USD kurso apskaičiavimas.....	58
11 priedas. Sutartis Nr. xx.....	59
12 priedas. Apsidraudimo priemonių įkainiai „Swedbank“ AB banke.....	61

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Finansinės rizikos tikimybės.....	9
2 lentelė. Tarptautinių atsiskaitymų norminiai aktai.....	10
3 lentelė. Išankstinio valiutų keitimo sandorio sąlygos.....	25
4 lentelė. Įmonės valiutų kursų pokyčio rezultatas EUR 2013-2016m.....	28
5 lentelė. Įmonės likvidumo rodikliai 2013-2016 m.....	28
6 lentelė. Įmonės pelningumo piramidės Du Ponto analizė.....	29
7 lentelė. Pirkimai eurai 2013 - 2016metai.....	31
8 lentelė. Pirkimai pagal valiutas (eurai).....	32
9 lentelė. Išankstinio ir einamojo USD kurso palyginimas.....	36
10 lentelė. Pardavimai eurai 2013 – 2016 m.....	38
11 lentelė. Eksporto inkaso išlaidų rodikliai.....	40

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Rizikos rūšys, susijusios su finansiniais atsiskaitymais ir prekyba.....	14
2 pav. Rizikos rūšys, susijusios su finansiniais atsiskaitymais.....	16
3 pav. Valiutinės rizikos finansiniuose atsiskaitymuose valdymo modelis.....	22
4 pav. Pirkimų pasiskirstymas procentais 2013-2016 metais.....	32
5 pav. Pirkimų dalis procentais pagal valiutas.....	33
6 pav. JAV dolerio kurso pokytis 2015-2016 metais.....	34
7 pav. USD jautrumo analizė 2015 -2016 metais.....	35
8 pav. Pardavimai pagal šalis eurai.....	37
9 pav. Pardavimų pasiskirstymas procentais 2013-2016 metais.....	38

Ramūnė Biveinienė. Rizika, susijusi su tarptautiniais atsiskaitymais, ir jos mažinimo būdai UAB „Hoda“ pavyzdžiu. Buhalterinės apskaitos studijų programos studentės baigiamasis darbas. Vadovas: Prof. habil. dr. Vytautas Vaškelaitis, Utenos kolegija, Verslo ir technologijų fakultetas, Buhalterinės apskaitos ir verslo vadybos katedra – Utena, 2017.

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Vykdam tarptautinius atsiskaitymus susiduriama su didesne rizikos tikimybe, todėl įmonei, siekiančiai išvengti galimų nuostolių yra svarbu parinkti tinkamą rizikos valdymo modelį. Pastebėti kylančios rizikos padarinius ir priimti tinkamus sprendimus geriausiai padeda nuodugni įmonės vykdomų tarptautinių atsiskaitymų politikos analizė, paremta skaičiavimais bei analitikų išvadomis.

Baigiamojo darbo objektas – UAB „Hoda“ tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo alternatyvios galimybės.

Darbo tikslas – išanalizuoti tarptautinių atsiskaitymų riziką UAB „Hoda“ pavyzdžiu ir pateikti rizikos mažinimo būdus. Pirmoje darbo dalyje analizuojama mokslinėje literatūroje ir šaltiniuose pateikiama tarptautinių atsiskaitymų rizikos samprata, valdymo ir mažinimo būdai. Antroje dalyje nagrinėjami UAB „Hoda“ finansiniai, importo ir eksporto rodikliai, leidžiantys nustatyti kylančią riziką įmonėje, bei pateikiami kylančios rizikos valdymo būdai.

Tyrimo charakteristika. Atliekant UAB „Hoda“ tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo tyrimą buvo naudojamas įmonės finansinių, importo ir eksporto dokumentų analizės tyrimo metodas.

Atlikto tyrimo pagrindinės išvados. Atlikus UAB „Hoda“ veiklos analizę nustatyta, kad įmonės finansinė būklė yra gera ir stabili, netrūksta apyvartinių lėšų, todėl įmonė yra pajėgi vykdyti įsipareigojimus laiku naudojant nuosavo kapitalo lėšas. Taip pat padarytos išvados, kad vykdam tarptautinius atsiskaitymus, įmonės veiklai didžiausią įtaką daro valiutų kursų rizika ir neapmokėjimo rizika. Kylančių rizikų tinkamiausios valdymo priemonės yra išankstiniai valiutų sandoriai, prekybinių sandorių sudarymas šalies valiuta ir dokumentinis inkaso.

Praktinį darbo rezultatų reikšmingumą ir pritaikymo galimybes nusako tai, kad atlikta įmonės tarptautinių atsiskaitymų rizikos analizė pateikia esmines kylančios rizikos gaires ir minimizavimo galimybes. Rizikos valdymas yra svarbus ir reikšmingas bendrų įmonės veiklos pelningumo, mokumo rodiklių pagerinimui. Nesiimant tinkamų veiksmų rizikai suvaldyti, įmonei kyla bankroto grėsmė.

Raktiniai žodžiai: tarptautinių atsiskaitymų rizika; rizikos rūšys; rizikos valdymo priemonės.

Ramūnė Biveinienė. The international settlement risk and management instruments through “Hoda”, UAB example. Professional bachelor graduation thesis of Accounting study programme. Supervisor lecturer: Professor habil. dr. Vytautas Vaškelaitis, Utena University of Applied Sciences The Faculty of Business and Technologies Department of Business and Management. Utena, 2017

SUMMARY

The international settlements are faced with a higher probability of risk, and for that reason it is important, for the company seeking to avoid potential losses, to manage the risk. Comprehensive company international settlements analysis, based on the estimates and analyst's conclusions, are the best way to observe the effects of the risk and make the right decisions about how to manage the risk.

The object of work – **The international settlement risk and management instruments through “HODA”, UAB example.**

The purpose of work – to analyze the international settlements risk by the limited liability company “Hoda“ and to provide alternative options for risk management. The first part of the final work describes the international settlements risk conception and the management methods described in scientific literature and sources. The second part provides the financing, import and export indicators to identify the risks to the company, and provides risk management methods.

The characteristic. The analysis of the international settlements risk management by the limited liability company “Hoda” using the financial, import and export documents analysis method.

The results led to the following main conclusions. In the limited liability company “Hoda“ the financial situation is good and stable and there is no shortage of working capital, so the company is able to pay its obligations in time using its capital funds. It also concluded that the international settlement of the company's activities are mainly affected by exchange rate risk and the risk of non-payment. The most appropriate management instruments are forward currency transactions, commercial trading, on the country's currency and documentary collection.

The practical significance of the results and the applicability indicates that the company's international settlement risk analysis provides essential guidance and minimizes opportunities for risk. Risk management is an important and significant overall company policy, so that profitability and solvency indicators improve. Without appropriate action, risk control, the company raises the threat of bankruptcy.

Key words: international settlement risk; risks; risk management instruments.

IVADAS

Tarptautinis verslas jau 20 amžiaus pabaigoje tapo civilizacijos fenomenu, na o tarptautiniai atsiskaitymai yra vienas svarbiausių tarptautinio verslo veiksmų. Vykdam užsienio prekybą, įmonės susiduria su įvairiomis rizikos rūšimis. Įmonės, pasirinkdamos atitinkamas atsiskaitymo priemones, gali valdyti šias rizikas ir minimizuoti jų keliamas grėsmes. Nuo tarptautinių atsiskaitymų priemonių pasirinkimo priklauso prekybinių operacijų pelningumas ir sudaromų sandorių rizikingumas.

Temos aktualumas. Tinkamų atsiskaitymo priemonių pasirinkimas užsienio prekybos sandorio dalyviams leidžia sumažinti prekybos riziką, padidinti įmonių pelningumus, pagerinti įmonių finansinius rodiklius, suderinti importuotojo ir eksportuotojo interesus, sėkmingai integruotis ir plėstis tarptautinėje rinkoje. Ši tema yra aktuali dar ir dėl to, kad peržvelgus rengtų darbų tematiką, temos apie UAB „Hoda“ tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymą Utenos kolegijoje nebuvo rasta.

Tyrimo problema – tarptautinius atsiskaitymus įtakoja daugybė įvairių rizikų, kurių savalaikis nesuvaldymas neigiamai veikia įmonės veiklą ir jos rezultatus. Tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymas ir mažinimo būdai yra specifiniai kiekvienai įmonei, todėl įmonėms dažnai kyla klausimas, kaip tinkamai įvertinti kylančią riziką ir kaip jos išvengti ar sumažinti?

UAB „Hoda“ taip pat yra aktualu ir svarbu valdyti kylančią atsiskaitymų riziką, nes įmonės tarptautiniai atsiskaitymai sudaro nemažą dalį visų įmonės atsiskaitymų.

Darbo objektas – rizikos susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais UAB „Hoda“

Darbo tikslas – išanalizuoti tarptautinių atsiskaitymų riziką UAB „Hoda“ pavyzdžiu ir pateikti rizikos mažinimo būdus.

Uždaviniai:

1. Apibendrinti tarptautinių atsiskaitymų rizikos teorinius pagrindus.
2. Išskirti UAB „Hoda“ tarptautiniuose atsiskaitymuose atsirandančias rizikas.
3. Pateikti UAB „Hoda“ tarptautinių atsiskaitymų rizikos mažinimo būdus.

Darbo metodai: mokslinės literatūros iš šaltinių analizė – buvo analizuojama įvairių autorių finansinė, ekonominė literatūra; UAB „Hoda“ finansinės ataskaitų duomenų analizė; matematinių modelių taikymas, grupavimas.

Darbe demonstruojamos šios profesinės kompetencijos:

- Formuoti apskaitos politiką;
- Planuoti ir organizuoti apskaitos tarnybos darbą;
- Tvarkyti ūkio subjekto buhalterinę apskaitą;
- Rengti ataskaitas;
- Kontroliuoti apskaitos politikos nuostatų taikymą;
- Parinkti ir taikyti ūkinių procesų įforminimo ir atsiskaitymo kontrolės formas;
- Vykdyti finansinę kontrolę;
- Takyti finansinę veiklą apibūdinančius rodiklius ir atlikti jų analizę;
- Apibendrinti ir vertinti ūkio subjekto finansinės būklės, veiklos rezultatus;
- Rengti juridinio asmens biudžetus ir kontroliuoti jų vykdymą.

Specializacijos:

- Mokėti tvarkyti gamybinių įmonių apskaitą;
- Gebėti parinkti sprendimus, įtakojančius finansų valdymą pagal prognozuojamus rodiklius;
- Išmanyti gamybinių įmonių darbo organizavimo, normavimo ir apmokėjimo pagrindinius principus.

Darbo praktinis reikšmingumas ir pritaikymo galimybės: UAB „Hoda“, remdamasi šiuo tyrimu bei atliktais skaičiavimų rezultatais ir rekomendacijomis, galės sužinoti įmonės tarptautinių atsiskaitymų rizikos mažinimo esamus trūkumus ir daromas esmines klaidas. Bendrovė sudarydama naujas ar keisdama esamas sutartis su užsienio klientais, dėl tarptautinių atsiskaitymų galės remtis tyrimo metu gautais rezultatais.

Darbo apimtis ir struktūra: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 dalys, išvados, 22 pozicijų literatūros sąrašas. Darbo apimtis be priedų – 43 puslapis.

1. TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR ATSISKAITYMŲ RIZIKOS TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Tarptautiniai atsiskaitymai ir jų rizikos samprata.

Rinkos ekonominėmis sąlygomis, bet kokia veikla yra susijusi su tikslu gauti pajamas, t. y. pelną. Tokia veikla yra vadinama – komercine (pelno siekiančia). Kiekviena komercinės veiklos rūšis, tokia kaip prekyba, paslauga, komercinė paskola ar kt., išsiskiria savo savitumu ir specifiniais bruožais, kurie pasireiškia per vykdomas funkcijas, veiklos metodus bei atliekamas procedūras, ekonominės veiklos srities specifikas. Tačiau esminis, bet kokios komercinės veiklos požymis yra jos atlygintinumas. Kitaip tariant, pirkėjo (užsakovo) prievolė atsiskaityti su pardavėju (veiklos vykdytoju). (Šatas, 2006)

Galima teigti, kad komercinė veikla tarp skirtingų valstybių pasižymi išskirtiniu savitumu, kadangi vykdydamos užsienio prekybą įmonės susiduria su sudėtingesnėmis atsiskaitymų sąlygomis. Modernios ekonomikos šalyse egzistuoja daugybė atsiskaitymų formų. Ši įvairovė siejama su bendru ūkio išsivystymo lygiu, su tradicijomis ir istoriškai susiklosčiusiais mokėjimų papročiais. Žmogus ar pelno siekianti įmonė yra suinteresuota rasti mažiausiai trūkumų turintį atsiskaitymo būdą. Atsiskaitymai turi būti organizuojami taip, kad jie padėtų stiprinti pirkėjo bei pardavėjo tarpusavio kontrolę, spartintų dokumentų ir kitų lėšų apytaką, mažintų atsiskaitymo operacijų darbo sąnaudas.

Tarptautiniai atsiskaitymai – tai išties sudėtinga, padidintos rizikos veiklos rūšis. Literatūroje galime rasti gan abstraktų sąvokos „tarptautiniai atsiskaitymai“ aiškinimą.

Šatas savo knygoje tarptautinių atsiskaitymų apibrėžimą aiškina taip: „Tarptautiniais atsiskaitymais (ang. International Accounts) vadinami vienos valstybės, jos juridinių arba fizinių asmenų piniginių arba kitokių vertybių perdavimai (perlaidos) kitai valstybei, jos juridiniams arba fiziniams asmenims atsilyginant už tiekiamas prekes, teikiamas paslaugas arba atliekamus darbus.“ (J. Šatas, 2006, p. 18)

Pažymėtina, kad tarptautinių atsiskaitymų rizikos sąvokos mokslininkų tarpe nėra plačiai apibūdinama, todėl prasmingiau būtų kalbėti apie finansinę riziką, kadangi finansinės rizikos sudedamoji dalis yra tarptautinių atsiskaitymų rizika.

Remiantis Lietuvos bei užsienio šalių ekonomine literatūra finansinės rizikos apibūdinimą galima suskirstyti pagal dvi tikimybes (žr. 1 lentelė).

Finansinės rizikos tikimybės

Finansinės rizikos tikimybė	Autorius	Finansinės rizikos apibrėžimas
Finansinė rizika kaip nuostolio tikimybė	V. Gronskas	Finansinė rizika, tai netikrumas ir neapibrėžtumas, kurie slypi pačioje rinkos ekonomikoje ir dėl kurių įmonė gali patirti nuostolių.
	V. Bagdonas	Finansinė rizika, tai neigiamo įvykio galimybė, kaip tikimybė, grėsmė patirti nuostolį – prarasti dalį savo įmonės išteklių, negauti dalies pajamų, arba patirti papildomų išlaidų gamyboje ir finansinėje veikloje.
	E. V. Kuznecova	Finansinė rizika, tai pavojus ir netekčių galimybė.
	E. Garškienė	Finansinė rizika, tai rinkos neapibrėžtumas, nenusakomas ūkinės veiklos partnerių elgsena, informacijos stoka, pasekmė.
	E. J. Vaughan	Finansinė rizika, tai situacija, kai atsiranda galimybė nukrypti nuo pageidaujamos išeities, kurios laukiama ar tikimasi.
Finansinė rizika kaip įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė	R. Umiežius	Finansinė rizika, tai rizikos neapibrėžtumas kylantis iš pokyčių, kuriuos sunku numatyti, arba iš įvykių, kurių galimybės negalima tiksliai apskaičiuoti, pavojų (kad ūkio subjektas gali neįvykdyti savo finansinių įsipareigojimų investuotojams, verslo partneriams)
	P. R. Grobova	Finansinė rizika, tai pavojus neįvykdyti finansinių įsipareigojimų.

(Sudaryta darbo autorės remiantis: V. Gronskas; V. Bagdonas ir kt.)

Tarptautinių atsiskaitymų rizika vertinama ir klasifikuojama įvairiai, tačiau kiekvienos jų pasekmės galiausiai atsiliepia ir daro įtaką įmonės finansinei būklei. Subalansuota įmonės finansų būklė yra sėkmingos veiklos rodiklis ir nepakankamas dėmesys tarptautinių atsiskaitymų rizikai gali lemti didelius nuostolius, finansinės būklės pablogėjimą, apyvartinių lėšų trūkumą, sukelti grėsmę įmonės veiklos tęstinumui ar net baigtis įmonės bankrotu.

Pasak Rutkausko (2001), „Ekonomine prasme rizikos valdymas yra racionalus finansinių išteklių pasiskirstymas, mažinant neigiamos rizikos pasekmes. Kaip valdymo sistema, finansų rizikos valdymas apima rizikingus finansų sandorius, valdymo tikslų parinkimą ir įvykio tikimybės nustatymą, rizikos laipsnio ir dydžio išaiškinimą, aplinkos įvertinimą, rizikos valdymo strategijos pasirinkimą bei reikalingų tai strategijai valdymo taisyklių ir rizikos mažinimo veiksmų atrinkimą“.

Svarbu paminėti, jog tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymas labai priklauso nuo valdančiojo asmens: ar jis priima riziką, ar jos vengia. Todėl labai tikėtina, kad du asmenys, turintys skirtingus požiūrius į riziką ir tuos pačius skaičiavimus rizikos lygiui ar kainai nustatyti, priims skirtingus sprendimus.

Išnagrinėjus įvairių autorių mokslinę literatūrą galima formuluoti, kad tarptautinių atsiskaitymų rizika – tai tikimybė negauti reikiamų pajamų, netekti dalies savo finansinių išteklių bei patirti papildomas išlaidas vykdant tarptautinę komercinę, ūkinę, finansinę veiklą arba tikimybė patirti mažesnes išlaidas ir, susiklosčius palankioms aplinkybėms, tikimybė gauti didesnes pajamas. Taigi rizikos valdymo procesas yra sudėtingas, kuris nesuteikia

šimtaprocentinių garantijų, nes ši rizika ne tik priklauso nuo asmeninių riziką valdančio asmens savybių ir patirties, bet ir nuo globalių pasaulinių pokyčių. Rizikos valdymas yra vienintelis būdas minimizuoti galimus nuostolius, ir maksimizuoti laukiamą rezultatą, subalansuoti apyvartinį kapitalą. Todėl, kiekvienai įmonei, siekiančiai klestėti ir plėstis į tarptautinę rinką yra labai svarbu valdyti riziką.

1.2. Tarptautinių atsiskaitymų teisinis reglamentavimas

Tarptautiniai atsiskaitymai, kaip ir kiti tarptautiniai santykiai, yra reguliuojami norminiuose aktuose nustatytais normomis. Išskiriama gan platus norminių dokumentų klasifikavimas: konvencijos, sutartys, direktyvos, įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, kontraktai, protokolai, taisyklės, normatyvai ir kt. Juose nustatytos normos skirstomos į kelis lygmenis. Žemiau (žr. 2 lentelė) pateikiama norminių aktų klasifikavimas. (J. Šatas 2006)

2 lentelė

Tarptautinių atsiskaitymų norminiai aktai

Lygmuo	Reglamentas	Ką reglamentuoja
Nacionaliniai	Lietuvos respublikos CK	LR CK 6.913 staripsnio 1 dalis – dėl banko sąskaitos sutarties.
	LR mokėjimų įstatymas	LR mokėjimų sistema: aptartos mokėjimo priemonės, būdai, mokėtojų, gavėjų, bankų teisės ir pareigos ir kt.
Tarptautiniai	1930- 1931 m. Ženevos konvencijos	• Konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir parastuosius vekselius sprendimo; • Konvencija dėl vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo; • Konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant čekius sprendimo; • Konvencija dėl vieningo čekių įstatymo.
	1988 m. Otavos konvencijos	• Konvencija dėl tarptautinio finansinio lizingo; • Konvencija dėl tarptautinio faktoringo.
	UNCITRAL – Jungtinių Tautų Konvencija	• JT konvencija dėl tarptautinių įsakomųjų ir tarptautinių paprastųjų vekselių; • JT konvencija dėl nepriklausomų garantijų ir rezervinių akreditavimų; • UNCITRAL pavyzdinis tarptautinių kredito pervedimų įstatymas.
Europos sąjungos	ECB (Europos Centrinio Banko) steigiamieji dok.	Aptarta ir iš esmės sureguliuota ES valiutinės sąjungos funkcionavimo tvarka; tarpusavio atsiskaitymų reikalavimai; kreditavimo finansavimo taisyklės.
	Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos	• Direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymo baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos; • Direktyva 2000/35/EB dėl kovos su pavėluotu mokėjimu komerciniuose sandoriuose • Direktyva 97/5/EB dėl tarptautinių kredito pervedimų • EK rekomendacija 97/489/EB dėl operacijų elektroninėms mokėjimo priemonėms bei jas išleidusių ir turinčių asmenų

Sudaryta darbo autorės remiantis J. Šatas (2006)

Komercinėje praktikoje plačiai taikomi ir nevyriausybinų tarptautinių organizacijų norminiai dokumentai. Parengti ir paskelbti **Tarptautinių Prekybos Rūmų (TPR)**, bei

Tarptautinio Finansų Instituto (TFI) dokumentai, skirti tarptautinių atsiskaitymų santykiams reguliuoti, nustato faktoringo, akredityvo, inkaso atsiskaitymų tvarką. Kitaip nei tarpvalstybiniai sutartiniai teisės aktai tampa privalomi, o nevalstybinių tarptautinių organizacijų norminiai aktai yra neratifikuoti, tai reiškia, kad nuostatos yra tik rekomendacinės (J. Šatas, 2006).

Sudarant kontraktą, neretai tarp prekybos partnerių iškyla nesutarimų dėl skirtingų požiūrių traktuojant kontrakte išdėstytas sąlygas. Pastarosios kiekvienoje šalyje gali būti skirtingai vertinamos arba visai nežinomos. Todėl, siekiant išvengti neteisinio kontrakto punktų traktavimo bei teisinio ar arbitražinio nagrinėjimo iškilus nesutarimams, buvo suvienodintos tarptautinės prekybos taisyklės. Tai padarė Tarptautiniai Prekybos Rūmai išleisdami tarptautines taisykles – INCOTERMS sąlygas. Sąlygose daugiausia dėmesio skiriama rizikos (nuosavybės teisių) perėjimo momentui nustatyti, bet ne sąlygoms taikyti ar galimiems ginčams spręsti. Vertinant iš pardavėjo ir pirkėjo pozicijų riziką ir išlaidas, susijusias su atsitiktine prekių žūtimi ar jų sugadinimu per jų pristatymo laiką, visos bazinės INCOTERMS sąlygos suskirstytos į keturias grupes, kiekvienai iš jų priskiriant vieną raidę: E, F, C, arba D. (Startienė, G. 2002)

E grupė – pagal šios grupės terminą, eksportuotojas pateikia prekes pirkėjui savo teritorijoje, tai minimalus įsipareigojimas pardavėjui, nes pirkėjas atsako už transportavimą ir licencijų išpirkimą. Žymima *EXW – Ex works* iš įmonės.

F grupė - pardavėjas įsipareigoja pateikti prekes iki pirkėjo nurodytų transporto priemonių neapmokant pagrindinio transportavimo.

Žymėjimas: *FCA – free Carrier* nebeturi įsipareigojimų pristačius vežėjui;

FAS – Free alongside ship nebeturi įsipareigojimų šalia laivo;

FOB – Free on Board nebeturi įsipareigojimų pakrovus į laivo denį.

C grupė – pardavėjas turi sudaryti transportavimo sutartį, tačiau neprisiima jokios rizikos dėl atsitiktinio prekių sugadinimo ar jų praradimo, papildomų išlaidų po to, kai prekės buvo pakrautos ir išsiųstos.

Žymėjimas: *CFR – Cost and Freight* kaštai ir pervežimas;

CIF – Insurance and Freight kaštai, draudimas ir pervežimas;

CPT – Carriage paid to pervežimas apmokamas iki;

CIP – Carriage and insurance paid pervežimas ir draudimas apmokami iki.

D grupė – pardavėjas prisiima visą riziką ir išlaidas susijusias su kroviniu, iki tol, kol krovins bus pristatytas į numatytą paskirties vietą.

Žymėjimas: *DAF – Delivered at Frontier* pristatyta iki sienos;

DES – Delivered Ex Ship pristatyta iš laivo;

DEQ – Delivered ex Quay pristatyta krantinėje;

DDU – delivered Duty perduota, muitas nesumokėtas;

DDP – Delivered Duty Paid pristatyta, muitai sumokėti.

Taikant praktikoje INCOTERMS ne visada unifikuota formulė padeda išreikšti specifinius pardavėjo ir pirkėjo įsipareigojimus. Tokiu atveju tenka sąlygą modifikuoti, nurodant įsipareigojimus, tačiau patikslinimai negali prieštarauti prekių pristatymo sąlygai. (Umiežius, R. 2001).

Taigi, tarptautinių atsiskaitymų teisinį reglamentavimą sudaro įvairūs nacionaliniai, tarptautiniai, ir kiti norminiai dokumentai ir teisės aktai. Tarptautinėje prekyboje plačiai naudojamos INCOTERMS sąlygos, kurios aiškiai ir tiksliai apibrėžia rizikos (nuosavybės teisių) perėjimo momento nustatymą.

1.3. Tarptautinių atsiskaitymų būdai ir formos

Tarptautiniai atsiskaitymai – tai ištis sudėtinga, padidintos rizikos veiklos rūšis. Atsiskaitymai turi būti organizuojami taip, kad jie padėtų stiprinti pirkėjo bei pardavėjo tarpusavio kontrolę, spartintų dokumentų ir kitų lėšų apytaką, mažintų atsiskaitymo operacijų darbo sąnaudas. (Šatas, J. 2006).

Trumpai aptarsime populiariausius tarptautinių atsiskaitymų būdus.

Mokėjimas grynaisiais - kaip tiesioginis atsiskaitymo (pinigų arba kitokių vertybių iš rankų į rankas perdavimas) būdas. Mokant grynaisiais, atsiskaitymo ir mokėjimo laikas sutampa. Pagal daugelio šalių (įskaitant ir Lietuvos) įstatymus šis atsiskaitymo būdas iš esmės taikomas esant fizinių asmenų, kaip civilinės teisės subjektų, mokestiniais santykiams ir jiems atsiskaitant su juridiniais asmenimis. LR CK 6.929 straipsnio 1 dalyje pabrėžiama, kad: „Atsiskaitymai dalyvaujant fiziniams asmenims, kurie nesiverčia ūkine veikla, gali būti atliekami grynaisiais pinigais, neribojant sumos, arba negrynaisiais pinigais“.

Mokėjimas ne grynaisiais pinigais – pinigų pervedimas (mokėjimo prievolės įvykdymas), atliekamas tarpininkaujant bankams arba kitoms įstaigoms, kurios tokiais atvejais įvykdo ne tik pinigų arba (ir) prekes lydinčiųjų dokumentų perteikimo operacijas, bet ir atlieka tam tikrą sutartinės ir mokesinės drausmės kontrolę. Pagal LR CK 6.929 straipsnio 2-3 dalį juridinių asmenų atsiskaitymai, taip pat atsiskaitymai dalyvaujant fiziniams asmenims, užsiimantiems ūkine komercine veikla, vykdomi ne grynaisiais pinigais, o įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka – negrynaisiais pinigais.

Atidedamieji (nukeliamieji) atsiskaitymai (mokėjimai) – mokėjimo termino nukėlimas vėlesniam laikui. Šiai atsiskaitymų (mokėjimų) kategorijai (kitai nei nedelsiamųjų) priskirtini visi mokėjimai, atliekami per ilgesnį terminą nei būtina mokėjimo operacijai atlikti. Tai vienas ir plačiai praktikuojamų pirkėjo (užsakovo) kreditavimo būdų. Tarptautinėje

komercijoje šis atsiskaitymo (mokėjimo) būdas plačiai taikomas tęstinio vykdymo sandoriuose. Juos įforminančiuose kontraktuose (sutartyse) numatomi įvairūs šio atsiskaitymo būdo praktinio įgyvendinimo metodai.

Išankstiniai apmokėjimai – vykdomi su tais pirkėjais, apie kuriuos nėra patikimos informacijos. Toks atsiskaitymas taip pat naudingas santykiuose su pirkėjais, esančiais šalyse su nestabilia ekonomika ir netvirta arba nekonvertuojama valiuta. Dalinis išankstinis apmokėjimas dažniausiai taikomas parduodant stambias prekes, kurioms pagaminti prireikia daugiau laiko. Tiekėjas gauna tam tikrą garantiją, kad pirkėjas per tą laiką neatsisakys sutarties. Tai labiausiai priimtinas atsiskaitymo būdas eksportuotojui, kadangi pinigus gauna prieš išsiųsdamas prekes. Taikant šį atsiskaitymo būdą, bemaž visa rizika tenka importuotojui. Prekės gali būti neišsiųstos, išsiųstos vėliau arba neatitikti užsakytojų.

Dokumentiniai ir nedokumentiniai atsiskaitymai - mokėjimo būdas, kai bankas arba kita institucija išduoda pirkėjui jo nupirktų prekių lydinčiuosius dokumentus tik sumokėjus už jas visą sumą. Kitaip tariant, pirkėjas sumoka už jam išsiųstas prekes išpirkdamas jas lydinčiųjų dokumentų komplektą. Šio atsiskaitymo būdo įvairūs variantai ypač plačiai pritaikomi tarptautinėje komercijoje. Taip po gi šis būdas teikia pardavėjui (eksportuotojui) nemažas apsisaugojimo garantijas, nes tol, kol prekes lydintieji dokumentai neįteikti pirkėjui, pastarasis negali pasiimti iš transporto (arba sandėliavimo) įstaigos, o pardavėjas nepraranda į jas nuosavybės teisės.

Visos atsiskaitymų rūšys turi tiek privalumų, tiek ir trūkumų. Tad siekiant apsidrausti nuo galimų nemalonumų tarptautinių atsiskaitymų srityje ir išvengti neigiamų padarinių verslui, sandorių dalyviams būtina žinoti tarptautinių atsiskaitymų būdų ypatumus, atskirų operacijų vykdymo savitumus ir turi gebėti iš anksto numatyti visas galimas kylančias rizikas.

1.4. Rizikos rūšys susijusios su finansiniais atsiskaitymais

Ūkio subjektai, dalyvaujantys tarptautinėje komercinėje veikloje susiduria su platesniu rizikos spektru nei vidaus prekyboje. Tiek eksportuotojas, tiek importuotojas, vykdydamas sandorius, susiduria su tam tikromis užsienio prekybos problemomis, tokiomis kaip: sugaištu laiku laukiant apmokėjimų už prekes, kuomet pirkėjas padaro pavedimą tik tada, kai prekes gauna. Dėl to kartais gali atsirasti apyvartinių lėšų trūkumas, trumpalaikių įsipareigojimų įvykdymų atidėjimas. Pasak V. Vaškelaičio (2001) nepakankamas kitos šalies įstatymų žinojimas taip pat gali sukelti problemų su užsienio prekyba ir atsiskaitymais. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai klientas atsisako apmokėti už prekes ar paslaugas, todėl eksportuotojas susiduria su skolos susigrąžinimo iš užsienio problema. Tokiu atveju problemų

išvengti galima vadovaujantis ICC tarptautinių prekybos rūmų bendrosiomis direktyvomis, tačiau svarbu įsitikinti, kad toje šalyje galioja tokie atsiskaitymo būdai.

Bene vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių tarptautinius atsiskaitymus yra „*Tarptautinių atsiskaitymų bankas*“ (en. „Bank for International Settlements“) ir jo vykdoma politika. Bankas 2013 metais paskelbė dokumentą: „*Supervisory guidance for managing risks associated with the settlement of foreign exchange transactions*“ (Liet. „Rizikos, susijusios su užsienio valiutos operacijomis, priežiūros ir valdymo gairės“). Šio dokumento tikslas yra pateikti atnaujintas gaires, skirtas priežiūros institucijoms ir bankams, kurie prižiūri riziką, susijusią su valiutinių sandorių valdymu. Šios rekomendacijos suteikia visapusišką ir išsamų vaizdą apie pagrindines rizikas, kurios kyla iš valiutų prekybos metu tarp sandorio sudarymo ir galutinio atsiskaitymo laikotarpio (tai yra per pasirengimo ir apmokėjimo laikotarpius). (Informacijos šaltinis: <http://www.bis.org/publ/bcbs241.pdf>)

Taigi, norint išvengti ar minimaliai sumažinti riziką, pirkimo pardavimo sandorio dalyviai, prieš pasirinkdami atsiskaitymo būdą, turi išnagrinėti rizikos rūšis ir alternatyvas.

V. Vaškelaitis išskiria šias pagrindines rizikos rūšis (žr. 1 pav.):

1 pav. **Rizikos rūšys, susijusios su finansiniais atsiskaitymais ir prekyba.** (V. Vaškelaitis 2001)

1. Neapmokėjimo rizika

Tai eksportuotojo rizika, kada užsienio partneris neapmokės už prekes. Pirkėjas/klientas gali:

- atsisakyti priimti prekes, jas iškrauti arba atsisakyti apmokėti ar akceptuoti pavedimo vekselį;
- priimti prekes ir po to atsisakyti už jas apmokėti, arba neapmokėti suėjus mokėjimo terminui arba atsisakyti pavedimo vekselio, kurį jis anksčiau akceptavo;
- nutraukti kontraktą prieš pat iškrovimą, nepaisant to, kad prekės jau pagamintos ir paruoštos iškrauti, arba kai jos jau yra tarpiniame transportavimo uoste.

Tokiu atveju eksportuotojas:

- nors ir kontroliuos, bet turės savo prekes užsienio šalyje. Reikėtų apgalvoti jų grąžinimo arba pardavimo kitam klientui galimybes;
- neturės nei prekių, nei pinigų;

- c) turės prekes, specialiai pagamintas pagal kliento specifikaciją ir netinkančias vidaus rinkai.

2. Rizika dėl kontrakto įsipareigojimo nevykdymo

Pirkėjas rizikuoja, kad prekės bus nekokybiškos arba jos visai nebus pristatytos.

3. Valiutinė rizika

Dalyvaudamos tarptautinėje prekyboje, įmonės vykdo įvairius sandorius, perka, parduoda, ima paskolas ir teikia kreditus, todėl vietinė prekiautojo valiuta užsienio prekiautojui yra užsienio valiuta.

Valiutinė rizika kyla, jei:

- a) prekių pardavimo sąskaita faktūra buvo išrašyta pardavėjo šalies valiuta, valiutinė rizika tenka importuotojui.
- b) prekių pardavimo sąskaita faktūra išrašyta pirkėjo šalies valiuta, valiutinė rizika tenka pardavėjui/eksportuotojui (pvz., Lietuvos medienos eksportuotojai, savo kontraktus susieję su DEM (Vokietijos markė), patyrė didelių nuostolių nukritus jos kursui).

Rekomenduojama, kad eksportuotojas prisiimtų valiutinę riziką, nes pirkėjas, bijodamas jos, gali kreiptis į kitą eksportuotoją. Dažniausiai tai reikia numatyti pateikiant eksporto pasiūlymą. Patrauklios prekybos sąlygos - viena iš sėkmės garantų.

4. Prekinio kredito grąžinimo rizika

Eksportuotojas, siekdamas išplėsti realizavimo rinką, patiria daug išlaidų, tarp jų ir suteikdamas pirkėjui kreditus atidedant mokėjimus. Šiuo atveju eksportuotojas gali susidurti su apyvartinių lėšų stygiumi.

5. Prekių sugadinimo rizika

Bet kokių atveju prekės turi būti atitinkamai draudžiamos.

Rizikai sumažinti būtina surinkti išsamią informaciją, ypač apie kliento finansinę padėtį. Ją galima gauti konfidencialiai iš bankų, Pramonės, prekybos ir amatų rūmų arba specialių firmų, pavyzdžiui, „Schimmelpfeng“, „Kreditreform“, „Dun und Bradstreet“ ir pan. Šios tarptautinės firmos gali pateikti smulkią informaciją apie bet kurios šalies firmą per 1-7 dienas (V. Vaškelaitis, 2001, p. 212-214)

Daugelis autorių nagrinėjantys tarptautinės prekybos ir atsiskaitymų riziką pažymi ir tokias problemas kaip vyriausybės veiksmus, galinčius apriboti eksporto ir importo operacijas. Puikus pavyzdys ne taip senai įvykusi recesija Rusijoje, ko pasekoje buvo taikomi dideli prekybos apribojimai su Rusija. Kas sukėlė nemažai problemų ne tik daugeliui Lietuvos bet ir Europos ekonominių ūkių vystymuisi, turėjo įtakos šalies mokėjimų balanso rodikliams.

Per pirmąjį šių metų ketvirtį eksporto iš Lietuvos į Rusiją apimtys augo daugiau kaip 20 proc.. Tokiam rezultatui didžiausios įtakos turėjo ankstesnis – 2015-2016 metų –

rezultatas, kuomet šis rodiklis smuko apie 40 proc. Tiesa, didžioji metų pradžioje pademonstruoto rezultato dalis priklauso mašinų, transporto priemonių, vaistų, cheminių, statybinių ir kitų medžiagų reeksportuotojams. Lietuvoje pagamintų produktų eksportas į Rusiją sudaro vos 2 proc. viso vietinės kilmės eksporto. (http://verslas.lrytas.lt/izvalgos-ir-nuomones/2017/05/11/news/eksporto-suolis-aukstyn-gera-zinia-300-tukst-darbuotoju-1093069/?utm_source=lrExtraLinks&utm_campaign=Copy&utm_medium=Copy)

Tuo tarpu G. Startienė išskiria šias rizikos rūšis, susijusias su finansiniais atsiskaitymais (žr. 2 pav.):

2 pav. **Rizikos rūšys, susijusios su finansiniais atsiskaitymais.** (G. Startienė 2002, p. 24)

Pasak Startienės **šalies rizika** susijusi su užsienio vyriausybės sprendimais ir su bendra padėtimi užsienio valstybėje. Tam tikromis aplinkybėmis ši rizika gali sutrukdyti eksportuotojui gauti apmokėjimą už išsiųstas prekes, o importuotojui gauti prekes. Pasireiškia per karo, neramumų ir politinio nestabilumo, embargo, blokados ir boikoto riziką. Šią riziką apdrausti labai sunku, nes dažnai ją gali sąlygoti aukštesnės jėgos aplinkybės (*force majeure* – nepaprastos aplinkybės, kurių negalima nei numatyti nei išvengti). Dažniausiai transportavimo sąlygose atsakomybė už vėlavimą atspindima labai retai, todėl nuo šios rizikos apsidrausti reikia atskirai, deja tenka mokėti dideles draudimo premijas.

Ekonominė – politinė rizika susijusi su vyriausybės įsikišimu į ekonominį šalies gyvenimą. Išskiriami du aspektai.

1. *Ekonominė rizika susijus su eksportuojama preke.* Šiai grupei priskiriamas galimas prekių ar kitos nuosavybės konfiskavimas, kuomet šalyje pasikeičia prekių įvežimo ar išvežimo reguliavimas, pasikeičia muitai, įvedamos kvotos, licencijos.
2. *Ekonominė rizika susijusi su eksportuojamų prekių apmokėjimu.* Rizika susidaro tarptautinio sandorio kredito etape. Dėl importuotojo šalies vyriausybės sprendimų eksportuotojas gali mokėjimo visai negauti, gauti tik dalį arba mokėjimas gali būti uždelstas.

Politinei rizikai, susijusiai su eksportuojamų prekių apmokėjimu, taip pat priskiriamos konvertavimo, transferio ir mokėjimo uždraudimo rizikos.

Šių rizikų sąlygotos pasekmės eksportuotojui yra įvairios – pradedant palūkanų praradimu mokėjimo uždelsono atveju. Taip pat kurso keitimo nuostoliai kuomet apmokama ne sutarta valiuta ir baigiant daliniu arba visišku apmokėjimo negavimu.

Viena iš svarbiausių ir reikšmingiausių rizikos veiksnių, su kuriuo dažnai susiduriama tarptautinėje komercijoje, yra netekties pavojus dėl valiutos kurso pasikeitimo sudarius kontraktą (J. Šatas, 2006). Taigi, **valiutos kurso rizika** – galimas nuostolis dėl valiutų kursų pasikeitimo. Nuostolis (arba pelnas) dėl valiutos kurso pasikeitimo atsiranda, jei:

- klientui leista atidėti mokėjimą arba jei planuojama ateityje gauti pajamų (arba kt. pinigų srautų) užsienio valiuta;
- valiutos kursas per atidėtą laikotarpį pasikeičia;
- mokėtina suma padidėja, o gautina suma eurai sumažėja.

Nemažai neigiamų padarinių, vienai ar kiti sandomio šaliai, neretai sukelia net ir nedidelis mokėjimo valiutos kurso pasikeitimas. Todėl vienokia ar kitokia valiutinės rizikos pinigų perskaičiavimo tvarka turėtų būti numatoma visuose tarptautiniuose kontraktuose, ypač tada, kai sudaromi brangūs ilgalaikiai sandoriai.

Apibendrinant skyrių galima prieiti prie išvados, kad mokslinėje literatūroje tarptautinių atsiskaitymų rizika yra nagrinėjama plačiai, todėl galima rasti gan įvairius jos klasifikavimo modelius. Tačiau, norint išsiaiškinti rizikos esmę ir priskirti kuriai nors rizikos rūšiai, tam, kad būtų pasirinktas tinkamas rizikos valdymo modelis, būtina atsižvelgti į tam tikrus kriterijus, atidžiai išanalizuoti ir įvertinti visas galimas rizikas. Įmonėms, vykdančioms tarptautinę prekybą, rizikos valdymas yra vienintelis būdas minimizuoti galimus nuostolius ir maksimizuoti laukiamą rezultatą. Gerai valdomos kredito, ekonominės – politinės bei valiutinės rizikos pagerina įmonės pinigų srautus, sumažina išlaidas, pagerina įmonės finansinius rodiklius.

1.6. Priemonės mažinančios tarptautinių atsiskaitymų riziką

Kiekvienai įmonei yra labai svarbu valdyti riziką. Prieš valdant riziką visų pirma reikia išmatuoti rizikos dydį ir įvertinti, ar jis yra priimtinas, ir ar reikia imtis priemonių šiai rizikai mažinti.

Priemonės mažinančios tarptautinių atsiskaitymų riziką :

1. Neapmokėjimo riziką mažina:

a) eksporto kredito draudimas. Eksporto kredito draudikais kartu dalysis rizika dėl pirkėjo dalies skolos apmokėjimo eksporto kredito draudimo atvejais, pirkėjui neatsiskaičius su draudėju sutartyje nustatytais terminais.

Pastaruoju metu tiek ES, tiek NVS šalyse padidėjus neatsiskaitymui už prekes, rizika verčia privačius draudikus mažinti draudimo limitus. Esant tokiai situacijai valstybė, norėdama, kad verslas neprarastų turimų rinkų, siekia su privačiais draudikais pasidalyti riziką. (Šaltinis: <http://www.investlithuania.com/lt/naujienos/invega-teiks-garantijas-del-eksporto-kredito-draudimo/>)

Tinklapis www.Linpra.lt praneša apie nacionalinės užsienio prekybos sandorių kreditavimo ir draudimo, garantavimo sistemos sukūrimą ir svarbą Lietuvos eksportuotojams. Straipsnyje pateikiamos pagrindinės sąlygos.

- Eksporto kredito individualių garantijų schema – tiesioginės garantijos įmonėms
- Lietuvos įmonei (eksportuotojui) garantuojama už neparduotinos eksporto kredito rizikos šalių pirkėjų nemokumo riziką (pvz. Ukraina, Kazachstanas ir kt.)
- Garantijos tipas – garantuojama už kiekvieną sandorį atskirai
- Garantuojama tik už Lietuvoje sukurtos produkcijos, paslaugų eksportą.
- INVEGA išduos garantijos lakštus, atliks dalinį pirkėjų rizikos vertinimą pagal patvirtintą vertinimo metodiką, rinks įmokas už garantijas ir atliks išmokas.
- Garantuojama iki 90 % sandorių sumos;
- Garantijos suma vienam pirkėjui – iki 1 mln. Eur.;
- Garantijos mokestis – 0,2 – 3,2%;
- Sandorių atidėto mokėjimo terminas iki 2 metų;
- Schemai finansuoti pradžioje skirti 7 mln. Eur.
- Bus remiami smulkiojo ir vidutinio verslo subjektai.

(<http://www.linpra.lt/lt/apie-asociacija/naujienos/sgirido-versla-grizta-val-wm8q.html>)

b) atsiskaitymai akredityvu, jei sutinka importuotojas. Akredityvą atidarantis (išduodantis) bankas atidaro akredityvą, atsižvelgdamas į savo santykius su importuotoju ir į jo kreditingumą.

Akredityvas — tai pirkėjo prašymu išleistas banko dokumentas, kuriuo bankas įsipareigoja sumokėti už išsiųstas prekes ar suteiktas paslaugas pagal jam pardavėjo pateiktus dokumentus, atitinkančius akredityvo terminus ir sąlygas. (<https://www.seb.lt/>)

Pagrindiniai akredityvo pranašumai pardavėjui:

1. Banko garantija, kad bus sumokėta laiku, jeigu pateikti dokumentai visiškai atitinka akredityvo sąlygas;
2. Pardavėjui nereikia analizuoti ir vertinti pirkėjo finansinės būklės;
3. Sumokėjimą už prekes laiduoja bankas, o ne partneris;
4. Pirkėjas negali vienašališkai atšaukti užsakymo, atsisakyti sumokėti, jeigu pardavėjas pateikia bankui akredityvo sąlygas ir terminus atitinkančius dokumentus;

5. Pardavėjas gali numatyti mokėjimo datą;
6. Išsiuntęs prekes ir pritrūkęs apyvartinių lėšų, pardavėjas gali kreiptis į banką dėl akredityvo apmokėjimo iki mokėjimo termino.

Pagrindiniai akredityvo pranašumai pirkėjui:

1. Prekių pristatymo garantija – bankas sumokės pardavėjui tik tada, kai jis pateiks bankui akredityvo sąlygas ir terminus atitinkančius dokumentus;
2. Pirkėjas turi galimybę kontroliuoti prekių išsiuntimo terminus;
3. Pakrovus tik dalį prekių, bus mokama tik už pateiktas prekes;
4. Net tuo atveju, jeigu sandoris neįvyks, pasibaigus akredityvo galiojimo laikotarpiui pirkėjas galės susigrąžinti rezervuotą sumą;
5. Išleidžiant akredityvą su atidėtu mokėjimu, pirkėjui suteikiama galimybė parduoti gautas prekes ir tik po to atsiskaityti su pardavėju, t. y. pardavėjas kredituoja pirkėją;
6. Atsiskaitydamas per akredityvą, pirkėjas įrodo savo mokumą ir gali tikėtis lengvatų iš pardavėjo. (Šaltinis: DNB bankas Straipsnis publikuotas dienraštyje "Verslo žinios". <http://www.vz.lt/archive/article/2013/4/27/atsiskaitymu-rizika-sumazina-banku-tarpininkavimas#ixzz4glDurhtx>)

Tinklapis Verslo žinios rašė, kad praūžusi krizė stipriai kilstelėjo akredityvų paklausą – bankai fiksavo, kad akredityvų naudojimas eksporto sandoriuose nuo 2008 m. iki 2011 m. šoktelėjo apie 50%. „Paprastai per krizę akredityvų paklausa šauna į viršų, paskui susidomėjimas apmalšta ir tada prasideda nuosaikus augimas. Lietuvoje dabar nuosaikaus augimo stadija – mūsų banke šios paslaugos klientų skaičius pernai augo daugiau nei 10%. Raišelis vardija tarptautinę statistiką: skaičiuojama, kad apie 10–20% visų tarptautinių atsiskaitymų pasaulyje atliekama akredityvais“. (<http://vz.lt/archive/article/2013/4/27/atsiskaitymu-rizika-sumazina-banku-tarpininkavimas#ixzz4eXLqSn4C>).

2. Riziką dėl kontrakto įsipareigojimo nevykdymo mažintų, jei pirkėjas paprašys nepriklausomo eksperto išvados (angl. pre-shipment inspection) dėl prekių kokybės bei komplektiškumo ir sutiks apmokėti tik pateikus eksperto išvadą, krovimo dokumentus su transporto kompanijos antspaudu ir krovimo data. Dokumentinio inkaso atveju dokumentus tikrina pirkėjas, akredityvo - pirkėjo bankas.

Dokumentų inkaso — tinkamas atsiskaitymo būdas tais atvejais, kai:

- pirkėjas nepageidauja už prekes ar paslaugas mokėti iš anksto;
- pardavėjas nesutinka, kad už prekes ar paslaugas pirkėjas sumokėtų jau jas gavęs;
- pardavėjas nereikalauja mokėjimo užtikrinti akredityvu.

Nauda pirkėjui:

1. Šiuo būdu mokėti už prekes ar paslaugas saugiau negu mokėti avansu.

2. Pirkėjas pats gali nuspręsti, kada mokėti pagal dokumentus.
3. Pirkėją gali kredituoti pardavėjas: pirkėjas, priėmęs terminuotą vekselį ir pagal gautus dokumentus atsiėmęs prekes, gali parduoti gautas prekes ir, jau suėjus mokėjimo terminui, atsiskaityti su pardavėju.

Nauda pardavėjui:

1. Bankas negarantuoja mokėjimo, tačiau jis kontroliuoja, kad pardavėjo pateikti dokumentai pirkėjui būtų atiduoti tik tada, kai jis pagal dokumentus bus sumokėjęs už prekes ar priėmęs apmokėti vekselį.
2. Vekselio priėmimas — tai besąlygiškas pirkėjo įsipareigojimas jį apmokėti suėjus mokėjimo terminui.
3. Atsiskaityti inkaso paprasčiau ir pigiau negu akredityvu.
4. Jei yra inkasuojamas nuosavybės teisę liudijantis dokumentas (jūros ar vandenyno konosamentas), pirkėjas negali pasiimti prekių už jas nesumokėjęs ar nepriėmęs apmokėti vekselio.

([https://www.seb.lt/verslo-klientams/finansavimas/finansavimas/prekybos-](https://www.seb.lt/verslo-klientams/finansavimas/finansavimas/prekybos-finansavimas/dokumentu-inkaso)

[finansavimas/dokumentu-inkaso](https://www.seb.lt/verslo-klientams/finansavimas/finansavimas/prekybos-finansavimas/dokumentu-inkaso))

3. Prekinio kredito grąžinimo riziką išspręsti galima overdrafto pagalba.

Overdraftas – tai trumpalaikis kreditas, kurį kompanija gali gauti pagal pirmąjį pareikalavimą už palūkanas, priklausančias nuo sutarties sąlygų. Overdraftas tai kredito forma, kuri leidžia viršyti debetinį likutį einamojoje sąskaitoje. Debetinis likutis sąskaitoje dažniausiai būna ne ilgiau nei 15 dienų. Šiuo atveju, nors sąskaitoje ir nepakanka pinigų, bet bankas leis klientui pasiskolinti, tai yra bankas apmoka kliento įsipareigojimus. O už tokios rūšies kreditą nėra reikalaujama įkeisti nekilnojamojo turto. Overdrafto dydis priklauso nuo kliento finansinio patikimumo, bei nuo apyvartos dydžio jo sąskaitose bankuose.

Faktoringo samprata – tai skolų išieškojimo teisės įgijimas. Paprastai tokios skolos yra trumpalaikiai skoliniai įsipareigojimai už pirktas prekes ar paslaugas. Kitaip tariant, faktoringas yra tarpininkavimo rūšis, kai tarpininkas (faktoringo kompanija) už tam tikrą mokestį iš įmonės perima teisę išieškoti jei priklausančius pinigus, kuriuos turi sumokėti tos įmonės klientas. Tuo pačiu tarpininkas kredituoja įmonės apyvartinį kapitalą ir prisiima kreditinę bei valiutinę riziką.

Faktoringo nauda dalyviams:

Faktoringo kompanijai – jis gauna atlyginimą už savo darbą, finansavimą ir rizikos prisiėmimą.

Pardavėjui – priešlaikinis pirkėjo skolų pardavėjui apmokėjimas; išlaidų ekonomija; balanso struktūros supaprastinimas; apsidraudimas nuo nemokumo rizikos.

Pirkėjui – atidėtas skolų mokėjimas palengvina pirkėjų atsiskaitymus, kadangi pirkėjas nėra priverstas apmokėti už prekes ar paslaugas tuoj pat.

Pastaraisiais laikais faktoringas, kaip komercinės veiklos finansavimo priemonė ir atsiskaitymų administravimo būdas, vis plačiau naudojamas ir vidaus, ir tarptautinėje prekyboje. Lietuvoje paslaugų, teikiamų faktoringo sandorių pagrindais, apyvarta per pastaruosius metus išaugo kelis kartus ir toliau nuolat didėja. Daugiausia juo naudojasi smulkios ir vidutinio dydžio įmonės, ypač tos, kurios neturi ko užstatyti bankams, norėdamos gauti iš jų paskolas. Lietuvoje faktoringo paslaugas teikia: AB „SEB“ bankas, AB „Swedbank“, AB „Citadelė“, „Medicinos bankas“ ir kai kurios kitos finansinės institucijos.

4. Prekių sugadinimo rizikai sumažinti būtina surinkti išsamią informaciją apie klientą, jo finansinę būklę. Tokią informaciją gali teikti bankas, pramonės, prekybos ir amatų rūmai bei specialios firmos. Ir bet koku atveju prekės turi būti atitinkamai draudžiamos.

G. Startienė nurodo tokius **šalies rizikos** mažinančius veiksnius:

Nuo šalies rizikos apsidrausti reikia atskirai, deja tenka mokėti dideles draudimo premijas. Dažniausiai ši rizika kyla dėl kitos šalies įstatymų nepakankamo žinojimo, to galima išvengti vadovaujantis ICC Tarptautinių prekybos rūmų bendrosiomis direktyvomis.

Valstybė teikia garantijas visų pirma rizikai, susijusiai su politine situacija. Jeigu prekiaujama su valstybine organizacija, tai garantuojama ir komercinio pobūdžio rizika. Kai privačios draudimo bendrovės atsisako garantuoti eksporto riziką, tai daro valstybė, pavyzdžiui šiais atvejais: • dėl politinių arba kitokių ypatingų įvykių importuojančioje šalyje, kai pirkėjas nebegali vykdyti sutarties; • kai yra transfero rizika, susijusi su sunkumais ir kitais valiutiniais apribojimais importuojančioje šalyje; • dėl nemokumo arba atsisakymo mokėti (delkrederė), jeigu importuotojas yra valstybinė organizacija arba valstybė yra garantuojantis subjektas.

Garantijos teikiamos santykinai pastovioms valiutoms ir verslams, kurių produkcijos pristatymo trukmė yra santykinai trumpa (vartojimo reikmenys) 13-18 mėnesių nuo užsakymo datos. Apmokama šalies, importuojančios prekes, valiuta. Už garantijas imama draudimo premija, kurios dydis priklauso nuo apdraustos sumos ir draudimo terminų. Teisė gauti draudimą įsigalioja nuo premijos apmokėjimo momento.

1.6.1. Valiutinė rizikos mažinimo priemonės

„Rinkos ekonomikos bei laisvai plaukiojančių valiutų kursų sąlygomis net ir stabiliausios pasaulyje nacionalinės valiutos yra nuolat veikiamos infliacijos, defliacijos, ekonomikos depresijų ir kitų jas destabilizuojančių veiksnių“ (J. Šatas, 2006, p. 132). Dėl šios priežasties, vykdant mokestinius atsiskaitymus ir įsipareigojimus užsienio valiuta, atsiranda

pakankamai paprasta, nėra sudėtinga gauti duomenų jai atlikti, šios analizės taikymas nereikalauja specialių žinių ir neužima daug laiko. Dėl savo paprastumo ir patogumo šis metodas tinka smulkioms ir vidutinėms įmonėms. Didelės, tarptautinės įmonės rizikai valdyti paprastai skiria daug daugiau dėmesio ir netgi turi atskirus rizikos valdymo padalinius, kurių darbo specifiškai ir taikomi metodai yra laikomi didžiausiomis verslo paslaptimis. Jautrumo analizei surinkti istoriniai duomenys apie valiutų kursus taip pat gali būti panaudoti nustatant valiutos kurso riziką skaičiuojant standartinį nuokrypį.

3. Įtakos įmonės veiklos rezultatams nustatymas

Įvertinami antrajame etape gautų skaičiavimų rezultatai, priimamas sprendimas dėl rizikos lygio. Jei rizikos nėra, tai jos valdyti nereikia. Jei ji yra, reikia pasirinkti atitinkamas valdymo priemones.

4-5 Apsidraudimo priemonių pasirinkimas ir jų kainų nustatymas.

Valiutinės rizikos valdymo priemonės skirstomos į išorines ir vidines. Vidinės priemonės yra kur kas pigesnės už išorines, tačiau įmonė jas gali taikyti tada, kai derybose su savo partneriu turi užimti „viršesnę“ padėtį. Geriausia vidinė priemonė yra sąskaitos – faktūros valiuta, nes ši priemonė nereikalauja atlikti sandorių kitomis valiutomis ar naudotis valiutų kursų prognozėmis, kurios ne visada pasiteisina 100 proc. Tačiau vidinių priemonių taikymas, kaip ir išorinių, labai priklauso nuo konkrečios situacijos ir santykių su sandorio partneriu. Vienu atveju gali būti naudinga viena priemonė, o kitu atveju – kita.

Naudojant išorines valiutinės rizikos valdymo priemones (išankstinį, ateities, apsigyvenimo, pasirinkimo sandorius) nereikia derintis prie sandorio partnerio, šių priemonių kainas galima apskaičiuoti ir palyginti tarpusavyje.

6. Scenarijų analizė

Išorinių priemonių kainų skaičiavimus patalpinus į scenarijų matricą ir įvertinus priemonių privalumus ir trūkumus esant konkrečiai situacijai, priimamas galutinis sprendimas dėl valiutinės rizikos valdymo priemonių.

Valiutinės rizikos valdymo modelyje svarbią vietą užima kontrolės etapas, kurio svarba yra tokia pat kaip ir anksčiau aprašytame modelyje. Taip pat, įvertinant valiutos kurso pasikeitimo riziką, labai svarbu yra teisingai nustatyti momentą, kada ši rizika atsiranda.

Jei įmonė negali pasinaudoti pirmiau išvardintais būdais sumažinti valiutos riziką, galima sudaryti išankstinius valiutų keitimo, valiutų keitimo susitarimo, apsigyvenimo arba valiutų keitimo pasirinkimo sandorius, kad būtų apsidrausta nuo valiutos kurso rizikos.

Neatidėliotino valiutos keitimo sandoris

Neatidėliotinas valiutos keitimas (angl. *Spot*) – tai banko ir kliento susitarimas pirkti arba parduoti vieną valiutą už kitą sutartu kursu ir atsiskaityti ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo sandorio sudarymo dienos.

Sutariama:

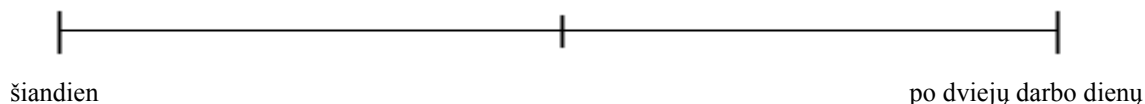
kursas, suma

užsienio valiuta

Atsiskaitoma:

apsikeičiama

valiutomis

Neatidėliotini valiutos pirkimo pardavimo sandoriai gali būti sudaromi visomis valiutomis, kurių kainas nustato ir skelbia LR komerciniai bankai.

Išankstinio valiutos keitimo sandoris

Išankstinis valiutos keitimas (angl. *FX Forward*) – tai banko ir kliento susitarimas pirkti ar parduoti vieną valiutą už kitą ateityje sandorio sudarymo dieną sutartu kursu.

Sutariama:

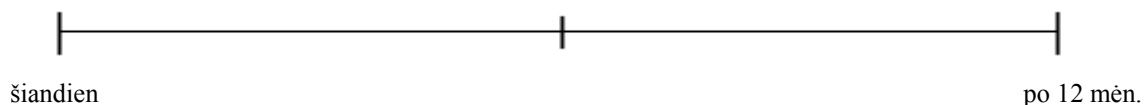
kursas, suma

užsienio valiuta, laikotarpis

Atsiskaitoma:

apsikeičiama

valiutomis

Šis sandoris nėra spekuliatyvus, neišspėja, koks kursas bus ateityje. Jų kursai skaičiuojami tiksliai ir griežtai. Išankstinio valiutų keitimo kaina apskaičiuojama pagal formulę:

$$F = S + \frac{S \times (r_2 - r_{base}) \times T}{360 \times 100 + (r_{base} \times T)}$$

kur: F – išankstinio sandorio valiutos kursas.

S – einamas valiutos kursas (spot);

r_{base} – bazinės valiutos palūkanų norma. Bazinė valiuta vadiname valiutą, kurios vieno vieneto kaina yra išreiškiama antrąja (kintama) valiuta;

r_2 – antrosios valiutos palūkanų norma; T – laikas nuo sandorio sudarymo iki atsiskaitymo pagal sandorį datos, išreikštas metais.

V. Sūdžius (2011) išskiria tokius *išankstinio valiutų keitimo sandorio privalumus*:

- išvengiama finansinių nuostolių dėl valiutų kursų svyravimų ateityje;
- padeda įvertinti būsimą įmonės veikos pelną;
- palengvina ilgesnio laikotarpio pajamų bei išlaidų planavimą;

- sandoriai neapmokestinami jokiais papildomais mokesčiais;
- išankstinio valiutų keitimo sandoriai gali būti sudaromi laikotarpiui nuo 3 dienų iki 12 mėnesių;
- pigiausia išvestinė finansinė priemonė;
- nereikia užstato garantijos.

Išankstiniai valiutų keitimo sandoriai suteikia galimybę apsidrausti nuo neigiamos valiutų kursų svyravimo įtakos. Kadangi neįmanoma prognozuoti valiutų kursų svyravimų, įmonėms naudingiau apsidrausti nuo galimų nuostolių negu tikėtis palankaus kurso. Jau šiandien įmonė tiksliai gali žinoti, koks bus pinigų srautas ateityje, todėl nereikia spėlioti, kiek laikyti laisvų lėšų, skirtų užsienio valiutai pirkti, arba kiek bus gauta ją pardavus.

Sudaryti išankstinio valiutų keitimo sandorį naudinga, jei:

- sudaromos ilgalaikės prekybos sutartys su verslo partneriais, planuojamos įmonės veiklos pajamos, išlaidos, pelningumas;
- pajamuojamos pirktos prekės ar žaliavos ir atidedamas mokėjimas užsienio valiuta ateityje;
- parduodamos prekės ir leidžiama atidėti mokėjimą užsienio valiuta.

Išankstinio valiutų keitimo sandorio sąlygos (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Išankstinio valiutų keitimo sandorio sąlygos

	Sandorio sąlygos
Mažiausia suma	Nenustatyta
Didžiausia suma	Priklauso nuo įmonei suteikto limito
Trumpiausias terminas	3 dienos.
Ilgiausias terminas	12 mėnesių.
Išankstinio valiutų keitimo ar apsikeitimo sandoriai sudaromi šiomis valiutomis	Pagrindinėmis konvertuojamosiomis Rytų, Centrinės Europos ir Baltijos valstybių valiutomis.

Šaltinis: Deltuvaitė V. (2012)

Nepaisant to, kad išankstiniai sandoriai yra dažniausiai ir lengviausiai naudojami, jie, kaip ir kitos išvestinės finansinės priemonės, Lietuvoje draudžiantis nuo rizikos yra gana silpnai taikomos. Pagrindiniai išankstinio valiutos keitimo sandorio trūkumai yra didelė kredito ir įsipareigojimo nevykdymo rizika, likvidumas, nėra galimybės iš finansinių operacijų gauti pelno (V. Sūdžius. 2011).

J. Šatas, kaip būdą nuo apsidraudimo rizikos, dėl valiutų kurso pasikeitimo sudarant kontraktus, siūlo **valiutinę išlygą** (angl. currency clause) – tai į kontraktą įrašoma nuostata, susiejanti mokėjimo valiutos kainą su vienos ar kelių stabilų valiutų kainomis (2006). Šie

apsidraudimo būdai skirstomi į sutartinius ir specifinius. Pasirenkant vienokį ar kitokį draudimo būdą, būtina žinoti, kad įvairiose tarptautinėse ir nacionalinėse rinkose valiutų kursai dažnai būna skirtingi ir valiutos vertė priklauso nuo mokėjimo momento. Valiutinėje išlygoje dažniausiai numatoma, kad sudarius kontraktą bei pasikeitus mokėjimo valiutos kursui, naujoji jos vertė bus nustatoma pagal etaloninės (stabilios) valiutos kursą. Dėl to valiutinėje išlygoje turi būti šios sąlygos:

1. Nurodytas tikslus valiutos kurso perskaičiavimo laikas;
2. Įvardyta konkreti rinka, kurioje valiutos kotiruotę susitarta imti už apskaitos pagrindą.

Net ir nedidelis mokėjimo valiutos kurso pasikeitimas neretai sukelia vienai arba kitiems sandorio šalims nemažai neigiamų padarinių siekiant nuo jų apsisaugoti. Todėl patartina, kad valiutinės rizikos draudimo išlyga turėtų būti numatoma ir aptarta visuose tarptautiniuose kontraktuose.

Siekiant sumažinti susidariusią riziką reikia, kiek įmanoma, derinti kliento turtą ir įsipareigojimus pagal valiutas. Toks valiutų kurso rizikos valdymo būdas vadinamas balansiniu. Jis yra pigiausias ir efektyviausias. Prekybos įmonė stengiasi pirkti prekių už tą pačią valiutą, už kurią jos bus parduodamos; gamybos įmonė perka žaliavų už tą valiutą, kuria gaus įplaukas už pagamintą produkciją. (J. Šatas 2006).

Dar vienas iš būdų apsidrausti nuo nuostolio pasikeitus valiutos kursui, reikėtų sudarant sutartis su prekių, žaliavų tiekėjais, nustatyti atsiskaitymo už prekes ar žaliavas kainas, lyginant su ta valiuta, už kurią parduodamos prekės (J. Šatas 2006).

Tarptautinius atsiskaitymus sąlygoja daugybė įvairių rizikų, kurių savalaikis nesuvaldymas neigiamai veikia įmonės veiklą ir jos rezultatus. Dėl šios priežasties labai svarbus tinkamų atsiskaitymo priemonių pasirinkimas, bei rizikos valdymas, kuris leidžia sumažinti prekybos riziką, pagerinti įmonių finansinius rodiklius, suderinti importuotojo ir eksportuotojo interesus. Sukurtą tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo modelį sudaro trys pagrindinės dalys: kredito rizikos valdymo modelis, valiutinės rizikos valdymo modelis ir ekonominės-politinės rizikos valdymo modelis. Ekonominės-politinės rizikos leidžia išvengti reitingavimo sistema. Valiutinę riziką padeda sumažinti valiutos jautrumo analizė, išvestinės finansinės priemonės, neatidėliotino, išankstiniai ir valiutinės išlygos sandoriai. Jų dėka įmonė gali planuoti savo valiutinius srautus, ne tik sumažinti nuostolius dėl valiutų kurso kitimo, bet ir gauti pelno.

2. RIZIKOS, SUSIJUSIOS SU TARPTAUTINIAIS ATSISKAITYMAIS, MAŽINIMO BŪDAI UAB „HODA“ PAVYZDŽIU

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant išanalizuoti ir nustatyti UAB „Hoda“ rizikas, susijusias su tarptautiniais atsiskaitymais, buvo atliktas tyrimas. Tyrimui pasirinktas metodas – įmonės dokumentų analizė. Šis metodas pasirinktas todėl, kad finansinėse ataskaitose, pardavimų – pirkimų dokumentuose, sudarytose sutartyse esantys duomenys ir informacija leis nustatyti ir įvertinti esamą tarptautinių atsiskaitymų riziką. Parinkti tinkamą rizikos valdymo metodą, kuris suteiks galimybę planuoti finansinę veiklą į ateitį. Tyrimui pasirinktos pagrindinės tarptautinių atsiskaitymų riziką įvertinančios analizės: įmonės importo ir eksporto rodiklių analizė, likvidumo (mokumo) ir pelningumo analizė, įmonės jautrumo valiutų kursui analizė.

Tyrimui naudojamos 2013-2016 metų UAB „Hoda“ finansinės ataskaitos. Gauti rodikliai vaizduojami lentelėse bei diagramose, komentuojama jų svarba įmonės tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymui, numatomos problemos bei jų sprendimo būdai.

2.2. UAB „Hoda“ veiklos analizė

UAB „Hoda“ – lietuviško kapitalo įmonė, įkurta 1993 metais, Verbiškių kaime, Molėtų rajone. Įmonėje vidutiniškai dirba 169 darbuotojai. Pagrindinė veikla - plastmasinių gaminių gamyba. Kita bendrovės veikla: didmeninė prekyba žaliavomis, mažmeninė prekyba maisto ir pramoninėmis prekėmis, viešbučių veikla, patalpų nuoma.

Nuo 2008 metų įmonė dirba pagal sertifikuotą kokybės vadybos sistemą ir vykdo EN ISO 9001:2008 reikalavimus. 2014 -2016 metais gavusi apdovanojimą ir pripažinimą kaip stipriausia Lietuvoje.

Įmonė yra viena didžiausių plastiko gaminių gamintoja Baltijos šalyse, todėl didelė dalis užsakovų yra užsienio klientai. Vykdydama tarptautinę prekybą įmonė pirkimus vykdo įvairia valiuta, o pardavimus vykdo tik euras. Tokia įmonės politika, vienaip ar kitaip, įtakoja bendrą įmonės finansinę būklę.

Kaip matome pagal pateiktus duomenis (žr. 4 lentelė), įmonė, per nagrinėjamą laikotarpį vykdydama tokią pirkimų politiką, uždirbo 32292 eurų pajamų iš valiutų kursų pokyčių.

Įmonės valiutų kursų pokyčio rezultatas EUR 2013-2016m.

	2013	2014	2015	2016
Pajamos dėl valiutų pokyčio	1483	2486	61639	25167
Sąnaudos dėl valiutų pokyčio	----	---	-41289	-17193
Rezultatas EUR:	1483	2485	20350	7974

Darbo autorė, siekdama tiksliau ir detaliau išsiaiškinti įtaką įmonės finansinei būklei dėl valiutų kursų pokyčio rizikos, kylančios vykdant tarptautinius atsikaitymus, pateikia įmonės veiklos rodiklių paskaičiavimus.

Kadangi, tarptautinė prekyba susijusi su žymiai didesne rizika negu vietinė rinka, todėl įmonės veiklos rodiklių paskaičiavimas ir analizavimas leis įvertinti ar įmonė yra pajėgi vykdyti sandorius su užsienio klientais, leis nustatyti įmonės jautrumą rizikai.

Vienas iš svarbiausių įmonės sėkmingos veiklos aspektų – laiku įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus užsakovams, kuris priklauso nuo jos mokumo. Mokumas – tai įmonės sugebėjimas padengti prisiimtus ilgalaikius ir trumpalaikius įsipareigojimus. Įmonės mokumo rodiklius gauname apskaičiavę įmonės likvidumo rodiklius. Likvidumas, tai trumpalaikio turto, kurį galima paversti grynaisiais pinigais likvidumas. Šis rodiklis apibūdina įmonės gebėjimą įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus suėjus terminui iš savo trumpalaikio turto, t.y. pasako koku laipsniu trumpalaikis turtas padengia trumpalaikius įsipareigojimus (Mackevičius J., Poškaitė D., Villis L. 2011). Lentelėje (žr.5 lentelė) pateikiami įmonės UAB „Hoda“ likvidumo rodikliai nagrinėjamu laikotarpiu 2013-2016 metai.

Įmonės likvidumo rodikliai 2013-2016 m.

Rodiklis/metai	2013	2014	2015	2016
Trumpalaikis turtas EUR (A)	3827666	4457232	4759594	5309628
Atsargos EUR (B)	1437807	1598467	1802567	2101900
Trumpalaikiai įsipareigojimai EUR (C)	938990	931032	963876	939455
<i>Einamojo likvid. Koeficientas (A/C)</i>	4,1	4,8	4,9	5,7
<i>Kritinio likvid. Koeficientas ((A-B)/C)</i>	2,5	3,1	3,1	3,4

Einamojo likvidumo koeficiento rodiklis aukštesnis negu 2, o **kritinio likvidumo koeficientas** didesnis nei 1,5 reikšmė vertinami, kaip labai gera. Pagal atliktus įmonės likvidumo rodiklių paskaičiavimus galime daryti išvadą, kad per nagrinėjamą laikotarpį įmonėje išaugo atsargų, nes kritinio likvidumo koef. 2014-2016 metais pakito neženkliai, gali būti, kad įmonė neefektyviai naudoja atsargas. Kadangi, pagal duomenis matome, kad likvidus turtas ženkliai viršija trumpalaikius įsipareigojimus, laikoma, kad tokia įmonė yra saugi ir neturėtų susidurti su nemokumo, įsipareigojimų neįvykdymo problemomis. Įmonė per nagrinėjamą

laikotarpį yra pilnai pajėgi atsiskaityti savo lėšomis, turi pakankamai apyvartinių lėšų įvykdyti apmokėjimus laiku.

Įmonės **pelningumo rodiklių** paskaičiavimai parodo, kiek pelninga įmonė buvo, yra dabar, bei kokios galimos tolimesnės tendencijos šioje plotmėje. Todėl daugeliui akcininkų ir kitų suinteresuotų asmenų yra svarbus **Turto pelningumo rodiklis (ROA, Return On Assets)**, kuris parodo kiek įmonės turtas efektyviai valdomas, t.y. kiek kiekvienam įmonės turto eurui tenka grynojo pelno. Šis rodiklis yra vienas iš populiariausių įmonės vertinimo dydžių. Kartu tai ir vienas iš bendrų rodiklių, kurie leidžia vertinti įmonės vadovybės veiklos efektyvumą (Mackevičius J. ir kt.2011).

Klasikinės turto pelningumo formulės išskaidymas į smulkesnius daugiklius pagal *Du Ponto* piramidę, leidžia nustatyti veiksnius, nulėmusius pelningumo kitimą, net pirminiuose jo formavimo etapuose. *Grynasis pardavimo pelningumas* apskaičiuojamas kaip grynojo pelno ir pardavimo pajamų santykiu, tačiau galima grynąjį pelną išskaidyti dar smulkiau, nes šis rodiklis parodo tikrąjį pardavimo pelningumą įvertinus visas pajamas ir išlaidas (žr. 6 lentelė). Tokiu tikslu šis rodiklis parodo kiek grynojo pelno tenka kiekvienam pardavimo eurui po visų išlaidų. Kitaip tariant parodo kiek procentų grynojo pelno uždirba vienas pardavimo pajamų euras. Rodiklis vertinamas labai gerai, jeigu yra virš 25 %, gerai didesnis, kaip 10%, patenkinamai – mažesnis nei 10 %, nepatenkinamai – mažesnis nei 5 %. Vadinasi kuo mažesnis pelningumas, tuo didesnių pardavimo pajamų reikia, siekiant uždirbti tą patį pelną.

6 lentelė

Įmonės pelningumo piramidės Du Ponto analizė

Metai		2013	2014	2015	2016
		suma eur	suma eur	suma eur	suma eur
(B) Grynasis pelnas (G+I+J)		653953	913613	902331	1497200
(F) bendrasis pelnas (R-S)		1422819	1814391	1874929	2489677
1	R (pardavimo pajamos)	9710558	9733164	8312005	10601505
2	S (pardavimo savikaina)	8287739	7918773	6437076	8111828
	(G) tipinės veiklos pelnas	587159	847734	781475	1377684
7	(I) kitos veiklos pelnas	-2339	-8613	14703	19599
9;10	(J) finansinės ir inv. Vkl. Pelnas	69133	74492	106153	99917
13	pelnas prieš apmokest. (M)	659107	913613	902331	1497200
14	pelno mokestis (N)	99736	137717	127781	212232
	(P) Turtas (T+U)	7002151	7623957	7931145	9026455
	Ilgalaikis turtas (T)	3174485	3166725	3171551	3716827
	Trumpalaikis turtas (U)	3827666	4457232	4759594	5309628
(D) Grynasis pardavimo pelningumas % (B/R)		6,7	9,4	10,9	14,1
(E) Turto apyvartumas (R/P)		1,4	1,3	1,05	1,2
Turto pelningumas (DxE)		9,3	12	11,4	16,6

Atlikus įmonės pelningumo paskaičiavimus daroma išvada, kad 2013 metais grynojo pelno kiekvienas pardavimo euras uždirba tik 6,7 %, todėl rodiklis vertinamas kaip patenkinamas. Tolesniais nagrinėjamais metais ženkliai sumažėjus pardavimo savikainai bei išaugus pardavimo pajamoms, kitos ir finansinės veiklos pelnui grynojo pardavimo pelningumo rodiklis išaugo ir 2016 metais vertinamas kaip geras, nes siekia daugiau nei 14%. Turto apyvartumo rodiklis nagrinėjamu laikotarpiu dėl trumpalaikio turto didėjimo turi tendenciją mažėti. Tol, kol rodiklis yra daugiau nei 1, vertinamas kaip geras, tačiau įmonei ateinančius metus vertėtų sumažinti trumpalaikio turto dalį, kadangi rodiklis gali pasiekti blogesnę vertinimo lygį, kas reikštų, kad įmonės turtas neuždirba pajamų, tai gali reikšti, kad įmonėje susikaupė didelis atsargų ar žaliavų kiekis. Turto pelningumo rodiklis 2013 metais rodo, kad turtas panaudojamas ne visai efektyviai. Tačiau jau 2016 metais didesnė rodiklio reikšmė rodo ženkliai efektyvesnę įmonės turto panaudojimą uždirbant pelną.

Atlikus įmonės veiklos rodiklių analizę galima daryti išvadas, kad per nagrinėjamus metus įmonė dirba pelningai, finansinė padėtis per nagrinėjamą laikotarpį yra gera ir stabili, todėl tarptautinei, kaip ir vietinei, prekybai finansuoti yra pasirinktas alternatyviausias būdas – finansavimas iš savų lėšų. Įmonė yra pilnai pajėgi gauti ir įvykdyti stambius užsakymus iš užsienio užsakovų, įmonei netrūksta apyvartinių lėšų atsiskaitymams su klientais. Tačiau, ieškant naujų užsienio klientų, svarbu įvertinti tai, kad stambūs užsienio užsakovai gali reikalauti taikyti kitus tarptautinės prekybos finansavimo būdus, tokius kaip dokumentinis akredityvas, faktoringas, bankų teikiamos paskolos, eurokreditai ar kt. Taip pat reikia nepamiršti, kad vykdomi atsiskaitymai užsienio valiuta, turi įtakos veiklos rezultatams dėl kursų svyravimų. Todėl siekiant sumažinti riziką ir gauti kuo didesnę pelną iš valiutos kursų svyravimo patartina įmonėje naudoti jautrumo analizę.

2.3. Rizikos, susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais, mažinimo būdų taikymas, kuomet įmonė yra importuotojos pozicijoje

Bet koks verslas, be išimties, visų pirma prasideda nuo žaliavų, reikiamos įrangos pirkimo ir gabenimo į reikiamą vietą, kurio metu dažnai kyla įvairūs nesusipratimai. Ne išimtis ir tarptautiniai sandoriai, sąlygojami skirtingų kalbų, kultūrų, tradicijų, politikos ir nusistovėjusių visuomenės normų, todėl galima teigti, kad neaiškumų kyla daugiau. Todėl tarptautinėje prekyboje plačiai naudojamos INCOTERMS sąlygos, kurios aiškiai ir tiksliai apibrėžia rizikos (nuosavybės teisių) perėjimo momento nustatymą, kur išreikšti specifinei pardavėjo ir pirkėjo įsipareigojimais. Įmonė, kaip importuotoja siekia sudaryti sandorius kuomet yra taikomos DDP (pardavėjas prisiima riziką ir išlaidas iki kol krovinys bus pristatytas pirkėjui) ir CIP (pardavėjas sudaro pervežimo sutartį ir prisiima riziką iki prekių pervežimo iki sutartos vietos) sąlygos.

Tačiau kartais tenka sutikti ir su nepalankiomis sąlygomis, tokiomis kaip FCA (už transportą moka pirkėjas) ir EXW (visa rizika ir išlaidos tenka pirkėjui).

Kadangi įmonė pardavimus vykdo tik nacionaline valiuta ir visos pardavimų pajamos gaunamos eurai, todėl valiutų kursų riziką nagrinėsime kuomet įmonė yra pirkėjo pozicijoje.

Didžiausius įmonės pirkimus sudaro žaliavų, komplektuojančių detalių ir paslaugų pirkimas iš Europos Sąjungos (Lenkijos, Didžiosios Britanijos, ir kt.), Jungtinių Amerikos valstijų, Kinijos, Honkongo, Japonijos ir kt.

Įmonės buhalterinėje apskaitoje pirkimai užsienio valiuta registruojami tokiomis korespondencijomis:

D 220 Išankstiniai apmokėjimai; arba, D 45001 tiekėjai gr. I

K 271(x) Pinigai banke

Gavus prekes už sumokėtą avansą užsienio valiuta, būtina buhalterinėje programoje daryti valiutų perskaičiavimą tam, kad pripažinti pajamas arba sąnaudas dėl valiutų kurso pokyčių. Registruojamos tokios korespondencijos:

D 271(x) Valiutinė sąskaita banke

K 5361 Teigiama (ją perkainojant)

arba, D 6361 Neigiama (ją perkainojant)

K 271(x) Valiutinė sąskaita banke.

Toliau, darbo autorė analizuoja įmonės pirkimų duomenis 2013 -2016 metais.

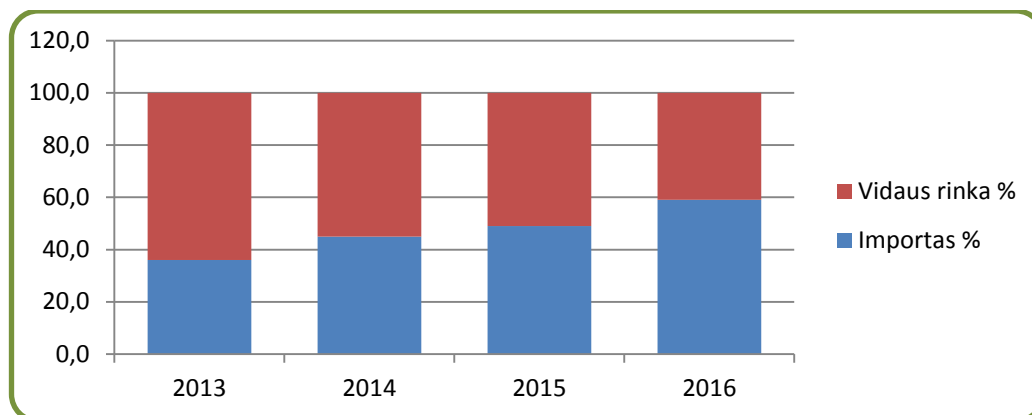
Visų pirma apžvelgiama kokią dalį visų pirkimų sudaro importuotos žaliavos, komplektuojančios detalės, bei kitos, iš užsienio, pirktos paslaugos.

7 lentelė

Pirkimai eurai 2013 – 2016 metai

Viso pirkimų	7413831	7637802	6263753	8275859
Importas	2706663	3459924	3050448	4899309
Vidaus rinka	4707168	4177878	3213305	3376550
Importas %	36,5	45,3	48,7	59,2
Vidaus rinka %	63,5	54,7	51,3	40,8

Įmonės importas per nagrinėjamą laikotarpį (žr. 7 lentelė) siekia nuo 2 706 663 eurų iki 4 899 309 eurų per metus.

4 pav. Pirkimų pasiskirstymas procentais 2013-2016 metais

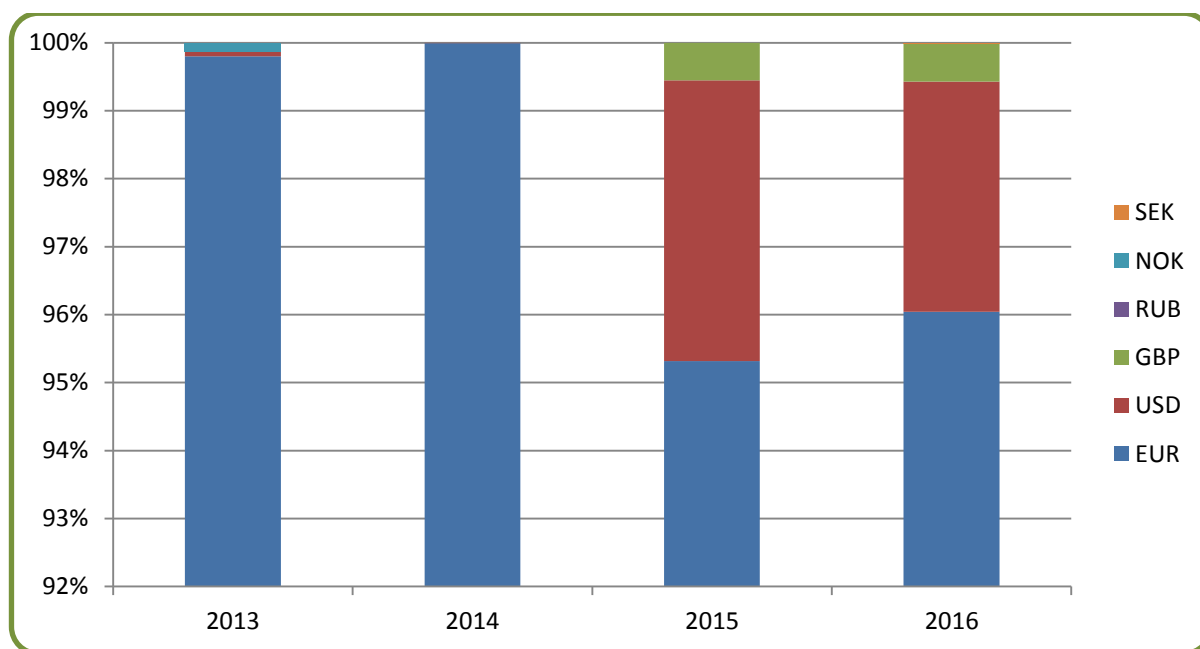
Pagal pateiktus duomenis (žr. 4 pav.) matome, kad 2013 metais įmonės importas sudaro 36,5 proc. visų pirkimų, o 2016 metais rodiklis pakyla iki 59,2 proc. visų pirkimų. Taigi, aukšti importo rodikliai sąlygoja apie įmonės didesnę tikimybę susidurti su rizika, vykdant tarptautinius pirkimus.

8 lentelė

Pirkimai pagal valiutas (eurais)

Valiuta/metai	2013	2014	2015	2016
USD	5 116	578	258 472	280 350
GBP	0	0	34 759	46 565
RUB	35	0	0	0
NOK	9 621	0	0	0
SEK	0	0	0	646
EUR	7 399 059	7 637 224	5 970 522	7 948 298

Įmonė per nagrinėjamą laikotarpį su tiekėjais atsiskaitymus vykdė Amerikos doleriais, Didžiosios Britanijos svarais sterlingais, Norvegijos krona. Labai maža dalis atsiskaitymų buvo Rusijos rubliais ir Švedijos sekais. Didžiausią dalį atsiskaitymų užsienio valiuta sudarė USD (žr.5 pav.).

5 pav. Pirkimų dalis procentais pagal valiutas

Remiantis pateiktais įmonės duomenimis matome, kad įmonė vykdydama tarptautinius atsiskaitymus su užsienio tiekėjais, daugiausiai susiduria su USD valiutų kursų rizika, todėl toliau bus nagrinėjama būtent šios valiutos rizikos nustatymas ir išmatavimas, parenkamas rizikos valdymo modelis. Pasirenkama nedraudimo, pasirinkto draudimo arba visiško draudimo politika, priklausomai kuris įmonei yra palankiausias.

Svarbu paminėti, kad visos draudimo priemonės susijusios su tam tikromis išlaidomis, tokiomis kaip banko komisiniai ar kiti mokesčiai už teikiamas paslaugas. Todėl yra svarbu įvertinti ar rizikos draudimo išlaidos nėra lygios ar didesnės už patiriamus įmonės valiutų kurso pokyčio nuostolius. Tokiu atveju įmonė pasirinks nedraudimo politiką. Sudėtingiau yra nuspręsti kurią – pasirinkto ar visiško draudimo politiką pasirinkti, nes yra sudėtinga palyginti draudimo priemonės kainą ir galimos rizikos nuostolius. Kuomet galimi nuostoliai yra didesni nei įmonės nustatyti maksimalūs galimi nuostoliai, bet dar nėra tokie dideli, kad būtų efektyvu apdrausti visus sandorius, įmonėms geriau rinktis pasirinkto draudimo politiką tik tiems sandoriams, kurie viršija nustatytas ribas, arba drausti tik rizikingiausius valiutos srautus.

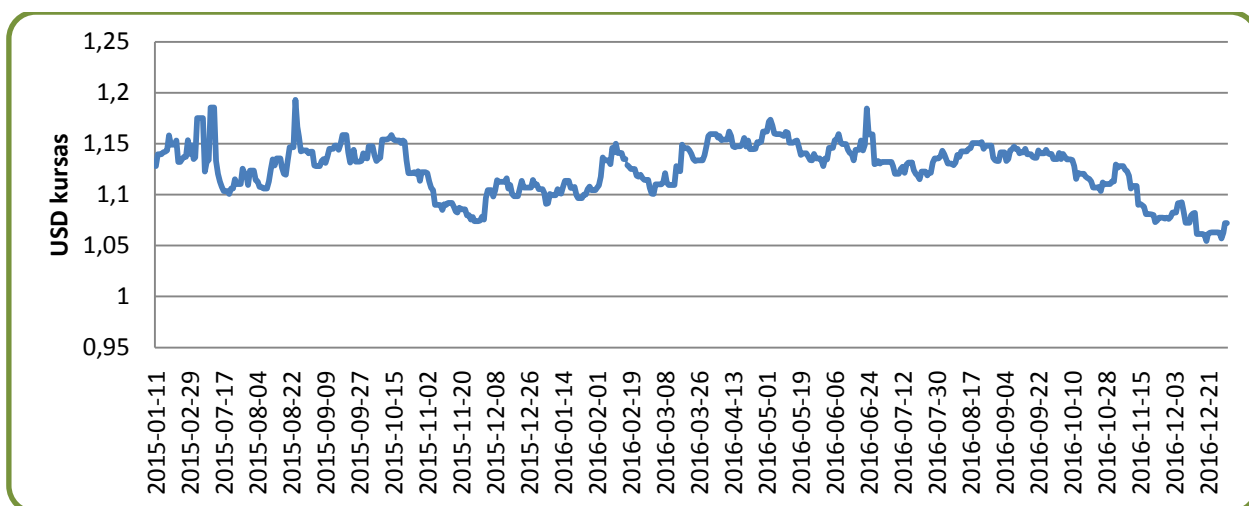
Įmonė UAB „Hoda“ taiko pigiausią ir paprasčiausią būdą apsidrausti nuo rizikos, tai - vidinės rizikos valdymo priemonės, kuomet įmonės finansininkas siekia išvengti valiutų kurso pasikeitimo poveikio. Vienas iš tokių būdų yra sandorių sudarymas ir atsiskaitymų vykdymas savo šalies valiuta. Kitas, kuomet pagal planuojamus pirkimus yra paskaičiuojama kokia suma bus reikalinga įvykdyti įsipareigojimus tiekėjams per artimiausią laikotarpį (mėnesį ar daugiau) ir sulaukus palankaus reikiamos valiutos kurso, jos nuperkama ir sąskaitoje laikoma iki atsiskaitymo termino. Tuo pačiu gaunant palūkanas iš banko už sąskaitoje laikomus pinigus.

Tačiau šis būdas reikalauja pastovaus valiutos kurso stebėjimo ir nėra garantijos, kad reikiama valiutos suma bus nupirkta laiku ir esant palankiausia kursui.

Įmonei siūlomas trečias būdas apsidrausti nuo rizikos, kuomet sudarant sutartis su tiekėjais į sutartį įtraukti punktą dėl kainos kitimo, atsižvelgiant į kintančius valiutų kursus.

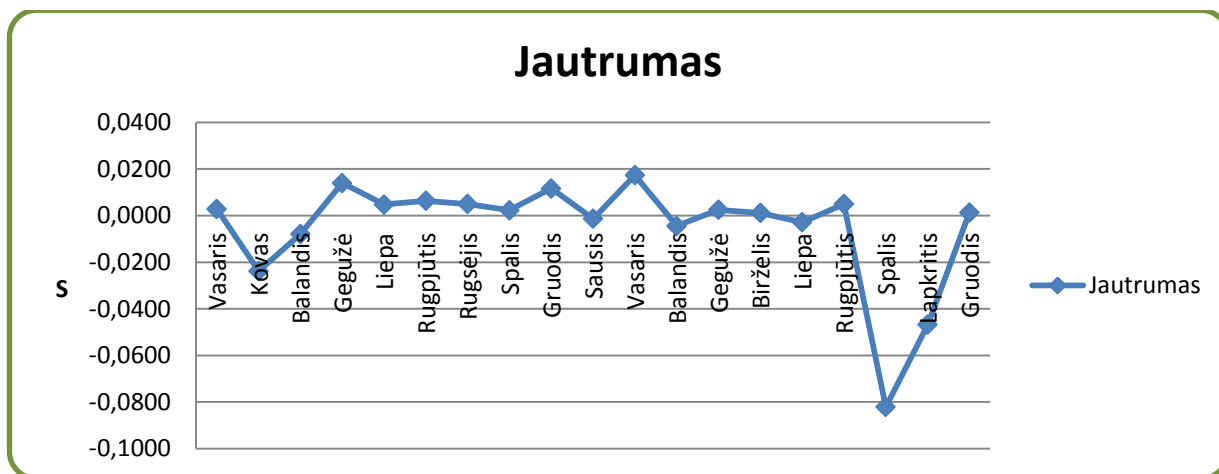
Tačiau augančiai įmonei, siekiančiai išvengti valiutų kurso pokyčio rizikos vien tik vidinių rizikos priemonių nepakanka, todėl yra naudojami išoriniai išvestiniai finansiniai instrumentai – išankstiniai sandoriai, apsikeitimo sandoriai, pasirinkimo ar ateities sandoriai. Prieš pasirenkant vieną jų reikia nustatyti kylančios rizikos dydį.

Rizikai išmatuoti tinkamiausia naudoti jautrumo analizę (Deltuvaitė V., 2012). Jos metu nustatoma pajamų vertės pokytis kintant valiutos kursui. Atliekant jautrumo analizę reikalingi istoriniai valiutų srautų ir valiutų kursų duomenys. Kadangi įmonė daugiausiai susiduria su USD valiutų kursų rizika, todėl toliau pateikti jautrumo skaičiavimai būtent šios valiutos.

6 pav. JAV dolerio kurso pokytis 2015-2016 metais.

Iš paveikslėlio matome (žr. 6 pav.), kad USD valiutos kursas nėra stabilus. Įmonei perkant žaliavas ir įrengimus iš užsienio ir atsiskaitant USD valiuta yra palankiau kuomet USD valiutos kursas krenta, nes beveik 95 proc. atsiskaitymų yra atidėto apmokėjimo. Todėl už prekes sumokama mažesnė suma, nei būtų sumokama neatidėjus apmokėjimo. Tačiau norint nustatyti, kokią įtaką įmonės veiklos rezultatams turėjo kurso pokyčiai, reikia atlikti jautrumo analizę (9 priedas). Analizės rezultatai pateikti žemiau (žr. 7pav.).

7 pav. USD jautrumo analizė 2015 -2016 metais

Darbo autorė, atlikusi jautrumo analizę, nustatė, kad 2015 metais einamasis USD kursas pasikeitė įmonei nenaudinga linkme 2 kartus, o naudinga linkme 7 kartus. Per šiuos metus USD kursas krito daugiau, nei kilo, todėl įmonė taikydama atidėto apmokėjimo būdą uždirbo 1089,82 eurų pelno. Tačiau, pirmąjį 2016 metų pusmetį, USD kursas turėjo tendenciją kilti, todėl įmonė per šiuos metus, taikydama atidėto apmokėjimo metodą, patyrė 3845,15 eurų nuostolio. Pažymėtina, kad 2015 ir 2016 metų USD pirkimų sumos skirtumas eurai yra 21 878 eurų, o atlikus jautrumo analizę nustatyta, kad rezultatas, dėl valiutų kurso pokyčio gali svyruoti iki 4935 eurų.

Taigi, autorės nuomone, valiutų kurso svyravimai daro ištis didelę įtaką įmonės veiklos rezultatams. Kadangi įmonė iš anksto gali susiplanuoti išlaidas USD valiutai pirkti ir žino valiutinių srautų dydžius ir terminus, todėl, autorės nuomone, tinkama apsidraudimo priemonė yra išankstiniai sandoriai. Žinant išankstinio sandorio kursą, galima apskaičiuoti kuris – išankstinis ar einamas kursas buvo palankesnis.

Sandorio sudarymas iš karto metams yra labai rizikingas, nes yra sudėtinga nustatyti tinkamiausią sandorio sudarymo datą. Palankiau sandorį sudaryti kaskart po pirkimo, t. y. kiekvieno mėnesio pirmą dieną sudaromas sandoris, kuris bus vykdomas kito mėnesio 1 dieną. Svarbu paminėti, kad bankai įmonėms, sudarančioms tokius sandorius, nustato limitus – didžiausias sumas, kurioms sudaromi išankstiniai sandoriai. Tačiau jei įmonė tokių limitų neturi ar viršija nustatytą sumą, bankas gali pareikalauti tam tikrą procentą nuo sandorio sumos pervesti bankui iškart po sandorio sudarymo. Todėl įmonė patiria alternatyviuosius kaštus, nes yra užšaldoma pinigų suma, kurią būtų galėjusi naudoti kitoms reikmėms.

Prieš sudarant išankstinį sandorį, reikia apskaičiuoti išankstinio sandorio kursą (žr. 10 priedas). Daroma prielaida, kad sudarant sandorį su banku bus sutarta, kad einamojo mėnesio pirmąją dieną įmonė iš banko pirs reikiamą USD sumą pagal tos dienos kursą, t.y. pirmąją mėnesio dieną.

Žinant išankstinio sandorio kursą, galima apskaičiuoti kuris – išankstinis ar einamas kursas buvo palankesnis (žr. 9 lentelė)

9 lentelė

Išankstinio ir einamojo USD kurso palyginimas

Terminas	IŠANKSTINIO SANDORIO KURSAS	EINAMASIS KURSAS (dienos kursas)	SANDORIO SUMA USD	SUMOS IŠANKSTINIO SAND. KURSU	SUMOS EINAMUOJU SAND. KURSU	SKIRTUMAS EUR
2015 METAI						
Vasaris	1,1317	1,1314	22848,31	20190,00	20194,7234	4,73
Kovas	1,1319	1,1124	2850	2517,91	2562,02805	44,12
Balandis	1,0761	1,0872	2160	2007,16	1986,75497	-20,41
Gegužė	1,1004	1,0979	5718,76	5196,83	5208,81683	11,98
Liepa	1,1192	1,0939	31500,00	28146,25	28796,0508	649,80
Rugpjūtis	1,0958	1,1061	29900,00	27286,63	27031,9139	-254,71
Rugsėjis	1,1218	1,1159	83700,00	74613,17	75006,721	393,56
Spalis	1,1206	1,1206	107065,00	95542,72	95542,5665	-0,15
Gruodis	1,0584	1,0741	2685,00	2536,84	2499,76725	-37,08
VISO:				258037,50	258829,343	791,84
2016 METAI						
Sausis	1,0932	1,0876	92400,00	84523,45	84957,705	434,26
Vasaris	1,0926	1,0884	7100,00	6498,40	6523,33701	24,94
Balandis	1,1392	1,1396	41700	36605,27	36591,7866	-13,49
Gegužė	1,1365	1,1279	485	426,74	430,00266	3,26
Birželis	1,1161	1,1215	17613	15780,77	15704,8596	-75,91
Liepa	1,1110	1,1104	54602	49148,29	49173,2709	24,98
Rugpjūtis	1,1121	1,115	29050	26121,96	26053,8117	-68,15
Spalis	1,1229	1,2124	10518,00	9366,74	8675,35467	-691,39
Lapkritis	1,0930	1,1374	59962,00	54859,51	52718,4807	-2141,03
Gruodis	1,0645	1,0529	2085,00	1958,67	1980,24504	21,57
VISO:				285289,8047	282808,854	-2480,95

Pagal atliktus skaičiavimus (žr. 9 lentelė) matome, kad 2015 metais įmonė, taikydama išankstinius sandorius būtų gavusi 298 eurus mažesnę pelną, negu atsiskaitant einamuoju kursu (žr. 9 priedas). Tačiau, 2016 metais, taikant šią apsidraudimo priemonę, įmonė būtų galėjusi sumažinti patirtą nuostolį net 1364 eurus. Peršasi išvada, kad įmonė 2016 metais būtų galėjusi sumažinti riziką apie 35 proc. taikant išankstinius sandorius.

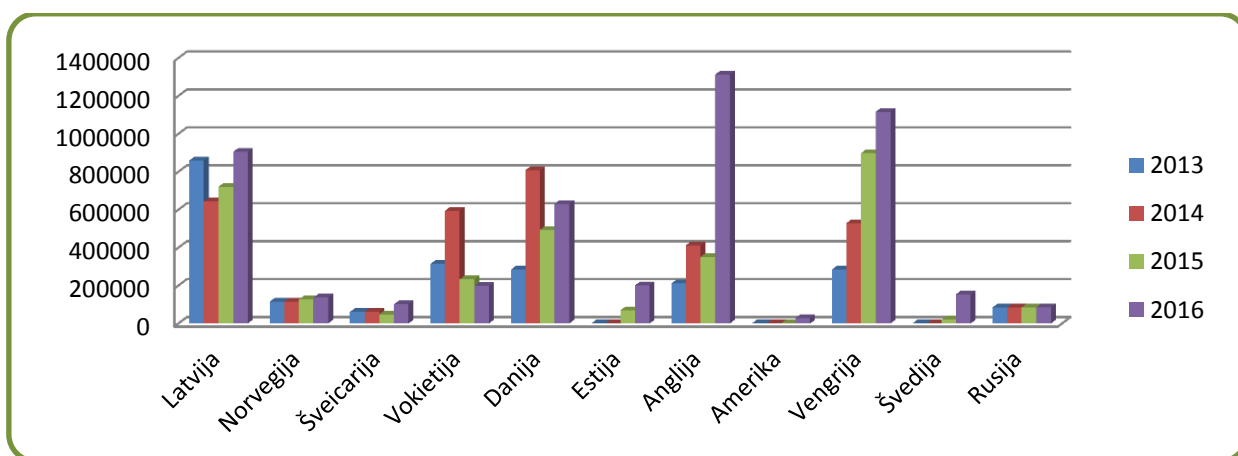
Apibendrinant skyrių, darbo autorė priėjo prie išvadų, kad įmonei, kaip importuotojai, didžiausia rizika dėl valiutų kurso pokyčio kyla atsiskaitant USD valiuta. Šiai rizikai valdyti įmonė taikė vidines rizikos valdymo priemones – USD reikiamą suma yra perkama esant palankiam kursui. Taip pat darbo autorė įmonei siūlo sudarant sandorius su tiekėjais į sutartį įtraukti punktą dėl kainos kitimo, atsižvelgiant į kintančius valiutų kursus.

Atlikus jautrumo analizę buvo nustatyta, kad 2015 metais įmonė, vykdydama atidėto apmokėjimo atsiskaitymus einamuoju USD kursu uždirbo pelną, tačiau 2016 metais patyrė tris kartus didesnę nuostolį, todėl įmonei palankiau naudotis pasirinkto draudimo priemone - išankstiniais valiutų kursų sandoriais. Pagal atliktus paskaičiavimus nustatyta, kad 2016 metais USD nepalankaus kurso rizika sumažėtų apie 35 proc. taikant išankstinius sandorius.

2.4. Rizikos, susijusios su tarptautiniais atsiskaitymais, mažinimo būdų taikymas, kuomet įmonė yra eksportuotojos pozicijoje

Vykdam tarptautinę prekybą įmonei tenka susidurti su krovinių gabenimo bei pristatymo klientams keblumais, todėl įmonė, sudarydama sandorius, siekia susitarti dėl sau palankesnių INCOTERMS sąlygų. Mažiausiai įsipareigojimų įmonei, kai yra taikoma EXW arba FCA sąlygos – kuomet beveik visa rizika ir mokesčiai tenka pirkėjui. Tačiau labai dažnai klientai nesutinka, todėl įmonė, siekdama išsaugoti klientus, yra priversta taikyti sau nepalankias DDP arba DDU sąlygas, kuomet riziką ir išlaidas prisiima sau.

Įmonė, galima sakyti, eksportuoja pusę pagamintos produkcijos ne tik į Europos sąjungos šalis, bet ir už jos ribų (žr.8 pav.). Todėl siekdama sumažinti ir išvengti valiutų kursų rizikos, įmonė pardavimus vykdo tik eurai.

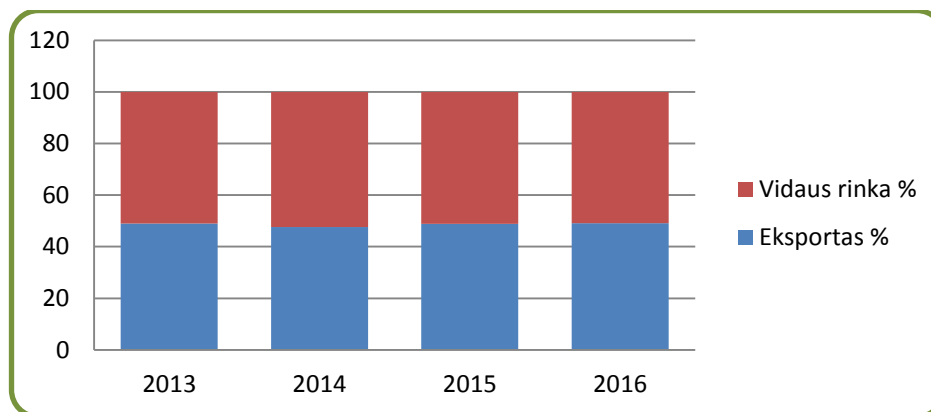
8 pav. Pardavimai pagal šalis eurai

Iš pateiktos lentelės (žr. 10 lentelė) matome, kad bendros įmonės pardavimo pajamos nagrinėjamais metais stipriai keitėsi. Didžiausios pajamos 15 mln. eurų buvo 2013 metais, tačiau 2015 metais sumažėjo iki 10 mln. eurų. 2016 metais pajamos šiek tiek padidėjo. Tai galėjo lemti klientų užsakymų sumažėjimas, kiti ekonominiai veiksniai.

Pardavimai eurai 2013 – 2016 m.

	2013	2014	2015	2016
Vidaus rinka	7 852 145	6 634 694	5 361 922	5 833 654
Eksportas	7 537 935	6 040 023	5 129 102	5 636 023
Viso pardavimų	15 390 080	12 674 717	10 491 024	11 469 677
Eksportas %	49	48	49	49
Vidaus rinka %	51	52	51	51

Taip pat svarbu pastebėti, kad pardavimo pajamos iš vietinės rinkos ir eksporto kito proporcingai, ir visus nagrinėjamus metus procentinis pardavimų pasiskirstymas beveik nekito (žr. 9 pav.). Todėl, išvados, kad pajamų mažėjimą įtakojo tarptautinių atsiskaitymų rizika – daryti negalime.

9 pav. Pardavimų pasiskirstymas procentais 2013-2016 metais

Tačiau, versle rizika išlieka visada. Ir kaip skelbia praktika, įmonės vykdančios tarptautinę prekybą susiduria su didesne rizika, nei prekyba vidaus rinkoje. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad įmonės pardavimai į kitas šalis sudaro beveik 50 proc. visų pardavimų, galime teigti, kad įmonei svarbu taikyti rizikos valdymo ir mažinimo priemonės.

Viena iš tokių kylančių rizikų yra – neapmokėjimo rizika. Šios rizikos valdymo priemonė yra **eksporto kredito draudimas**. Įmonei, kaip eksportuotojai tinkamiausi ir naudingiausi kredito rizikos mažinimo būdai yra **inkaso, akredityvas, faktoringas** ir **išankstinis mokėjimas pavedimu**. Kadangi įmonė pardavimus vykdo pagal individualius užsakymus, t.y. kiekvienas klientas užsako gaminius kurie gaminami pagal jo nurodymus, todėl prieš pradėdant tiekti prekes vyksta ilgos derybos ir pasitarimai dėl gaminio pagaminimo, kokybės, pakavimo, transportavimo, apmokėjimo ir kitų būtinų sąlygų, kurios tenkintų abi puses, sudaroma gamybos sutartis, kurioje išdėstomos visos būtinos sąlygos (žr. 11 priedas). Po derybų ir sutarties pasirašymo vyksta gamybos pasiruošimas ir bandymai už kuriuos įmonė reikalauja avansinio mokėjimo iš užsakovo. Tokiu būdu įmonė apsidraudžia ir taip panaikina riziką, tuo atveju jeigu

užsakovas nevykdytų įsipareigojimų. Avansinio mokėjimo dydis priklauso nuo sandorio, nes kiekvienas sandoris yra specifinis ir skirtis gali tiek užsakymo dydžiu, tiek sudėtingumu, tiek laiko terminu. Tačiau dažniausiai siekiama, kad avansas būtų ne mažesnis 30 %, mokėjimas per 10 d. po užsakymo ir sutarties pasirašymo. Toliau, 50 % dalinis mokėjimas per 10 d. po bandomųjų pavyzdžių teigiamo išbandymo akto pasirašymo. Galutinis apmokėjimas atliekamas per 10 d. po PVM sąskaitos-faktūros gavimo datos.

Toliau, prasidėjus gamybai, užsakovai siunčia užsakymus gaminio kiekiui pagaminti pagal jų poreikius. Pagaminus ir išsiuntus prekes jiems išrašoma sąskaita su atidėto apmokėjimo terminu, kuris vyrauja nuo 30 iki 90 dienų. Šios sąlygos yra palankios klientams, tačiau čia įmonei atsiranda neapmokėjimo rizika, taip pat, dėl ilgo apmokėjimo atidėjimo gali pritrūkti apyvartinių lėšų. Kadangi įmonės finansinė padėtis yra gera, kaip matėme iš įmonės rodiklių aptartų anksčiau, įmonė yra pajėgi vykdyti įsipareigojimus, todėl įmonė nesusiduria su apyvartinių lėšų trūkumu. Taip pat įmonė, kaip garantą ir apsidraudimo priemonę nuo neapmokėjimo rizikos, turi užsakovo nuosavybės teise priklausančią liejimo formą, kuri yra naudojama gaminio formai išgauti, t. y. gaminiui išlieti, pagaminti. Formos vertė siekia nuo 2000 eurų ir gali siekti iki 1000 000 eurų ar daugiau, formos vertė priklauso nuo gaminamo gaminio technologinių savybių. Todėl atsiradus rizikai, dėl nemokaus kliento, nauji užsakymai nėra siunčiami, o liejimo forma nėra grąžinama.

Iki šiol įmonė nėra taikiusi kitų, atsiskaitymų rizikos valdymo priemonių, nes šios priemonės kainuoja papildomas išlaidas, todėl įmonės vadovybė nėra linkusi naudotis inkaso, faktoringo, ar akredityvo priemonėmis. Tačiau svarbu pabrėžti, kad tokios priemonės kaip inkaso ar akredityvas ypač naudingas pardavėjui, kuomet su užsakovais sunkiau suderinamos sąlygos ar vangiai vykdomi įsipareigojimai. Tokiu atveju šios priemonės pardavėjui suteikia aiškų pirkėjo ar jo banko įsipareigojimą apmokėti už prekes, neprarasti prekių ir nenutraukti gamybos.

Kadangi įmonės pagrindinė atsiskaitomoji sąskaita yra Swedbank AB banke, todėl apsidraudimo priemonės darbo autorė palygino pagal „Swedbank“ AB tinklalapyje skelbiamus įkainius (žr. 12 priedas) (https://www.swedbank.lt/lt/pages/dokumentiniai_atsiskaitymai)

Pagal pateiktus banko įkainius (žr. 12 priedas) pastebėta, kad dokumentinio akredityvo sąlygos yra sudėtingesnės, apima daugiau punktų, taikoma daugiau įkainių. Todėl galima daryti išvadą, kad tarptautinių atsiskaitymų rizikos draudimo priemonė inkaso yra paprastesnė ir pigesnė nei dokumentinio akredityvo, todėl įmonei palankiau apsidrausti naudojantis dokumentinio inkaso mokėjimo priemone.

Pagal pateiktus banko įkainius, darbo autorė pateikia preliminarinius paskaičiavimus kiek įmonei kainuotų taikyti rizikos valdymo priemonę – eksporto inkaso (žr. 11 lentelė).

11 lentelė

Eksporto inkaso išlaidų rodikliai

Inkaso kaina/ inkaso suma Eur	Inkasavimo kaina 0,15% arba min.36.2 eur.	Didžiausia galima kaina	Vidutinė kaina	Mažiausia galima kaina
10000	36,2	166,53	110,055	53,58
20000	36,2	166,53	110,055	53,58
30000	45	175,33	118,855	62,38
50000	75	205,33	148,855	92,38
70000	105	235,33	178,855	122,38
90000	135	265,33	208,855	152,38
100000	150	280,33	223,855	167,38

Kadangi nėra tiksliai žinoma inkaso sąlygų, nes tai priklauso nuo situacijos, todėl buvo skaičiuojami du scenarijai ir iš jų išvestas vidurkis – labiausiai tikėtina, vidutinė kaina.

1. Scenarijui buvo daroma prielaida, kad bus patiriamos maksimalios galimos išlaidos;
2. Scenarijui buvo daroma prielaida, kad bus patirtos minimalios išlaidos.

Įmonei, sudarant 10 000 eurų suma sandorius ir pasinaudojus inkaso, papildomai gali kainuoti nuo 54 iki 167 eurų banko mokesčių. O sandorį sudarant 100 000 eurų sumai, banko mokesčiai gali siekti nuo 167 iki 280 eurų. Galima sakyti, kad importo inkaso nėra brangi apsidraudimo priemonė, mokesčiai nėra dideli, todėl įmonei būtų palanku naudotis, apsidraudžiant nuo nemokių ar naujų – nepatikrintų klientų, bei nuo galimo apyvartinių lėšų trūkumo ateityje.

Apibendrinant skyrių galima daryti išvadą, kad įmonės eksportas sudaro beveik 50 procentų visos realizuojamos produkcijos, tačiau dėl specifinės srities ir individualių užsakymų įmonė nėra patyrusi reikšminių nuostolių dėl nemokių klientų. Įmonės finansinė padėtis yra gera, todėl nesusiduria su apyvartinių lėšų trūkumu. Įmonė, kaip pardavėja, naudoja tokias tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymo priemones kaip išankstiniai atsiskaitymai, tiesioginiai apmokėjimai pavedimu bei sandorių sudarymas šalies valiuta. Ieškant naujų užsakovų įmonei būtų pravartu apsidrausti nuo nepatikrintų klientų naudojantis inkaso, kuri yra pigiausia ir paprasčiausia apsidraudimo priemonė. Įmonei pristatant krovinius klientams palankiausia yra DDP ir DDU INCOTERMS sąlygos.

IŠVADOS

1. **Tarptautinių atsiskaitymų rizika** – tai tikimybė negauti reikiamų pajamų, netekti dalies savo finansinių išteklių bei patirti papildomas išlaidas vykdant tarptautinę komercinę, ūkinę, finansinę veiklą arba tikimybė patirti mažesnes išlaidas ir, susiklosčius palankioms aplinkybėms, tikimybė gauti didesnes pajamas.
2. Išskiriamos tokios su tarptautiniais atsiskaitymais susijusios **rizikos rūšys**: neapmokėjimo rizika; rizika dėl kontrakto įsipareigojimo nevykdymo; prekinio kredito grąžinimo rizika; valiutinė rizika; prekių sugadinimo rizika.
3. **Rizikos valdymas** - būdas minimizuoti galimus nuostolius, ir maksimizuoti laukiamą rezultatą, subalansuoti apyvartinį kapitalą.
4. **UAB „Hoda“ tarptautinių atsiskaitymų rizikos**:
 - 4.1. Esant importuotojo pozicijoje: valiutos kurso rizika.
 - 4.2. Esant eksportuotojo pozicijoje: neapmokėjimo rizika; rizika dėl kontrakto įsipareigojimo nevykdymo.

SIŪLYMAI

Atlikta valiutos kurso kitimo jautrumo analizė UAB „Hoda“ atžvilgiu, rodo, kad, dėl valiutų keitimo įmonė analizuojamu laikotarpiu atskirais metais turėjo nuostolių, todėl rekomenduojama įmonei sudaryti išankstinio valiutos keitimo sandorius. Taip įmonė išvengtų nuostolių dėl valiutos kurso pasikeitimo.

Įmonei, kaip eksportuotojai, siūloma apsidrausti naudojantis dokumentinį inkaso, akredityvą, atsiskaitymo rizikos draudimo priemonę (mokėjimo garantijas, sutarties vykdymo garantijas, avanso grąžinimo garantijas ir kt.)

Naudotis banko teikiamomis konsultacinėmis paslaugomis, aiškinantis įvairių atsiskaitymo metodų privalumų ir trūkumų, kaip apsisaugoti nuo su tarptautiniais atsiskaitymais susijusios rizikos, tarp jų su valiutos kurso pokyčių riziką.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Šatas, J. (2006). Tarptautiniai atsiskaitymai, teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius: Eugrimas.
2. Sūdžius V. (2011). Finansinių priemonių ir paslaugų rinkodara: principai ir praktika. Vilnius: Technika.
3. Startienė, G. (2002). Tarptautinės prekybos finansavimas. Rizika, mokėjimai, kreditavimas. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
4. Bagdonienė, R. (2000). Improvement of Foreign Exchange Rate Risk Management in Lithuanian Companies: Doctor Dissertation. Vilnius: Technika.
5. Vaškelaitis V. (2001). Piginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. Mokėjimo priemonės ir technologijos, atsiskaitymų rizika ir jos valdymas. Vilnius: Eugrimas.
6. „Išgirdo verslą: grįžta valstybinis eksporto draudimas“. (2015) Straipsnis. Peržiūrėta 2017-02-10 <http://www.linpra.lt/lt/apie-asociacija/naujienos/isgirdo-versla-grizta-val-wm8q.html>
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 6.929 straipsnis. Peržiūrėta 2017-04-10, <https://www.infolex.lt/ta/12755:str6.929>
8. Atsiskaitymų riziką sumažina bankų tarpininkavimas. Straipsnis. (2013). Peržiūrėta 2017-04-01, <http://vz.lt/archive/article/2013/4/27/atsiskaitymu-rizika-sumazina-banku-tarpininkavimas#ixzz4eXLqSn4C>
9. Bank for International Settlements . Supervisory guidance for managing risks associated with the settlement of foreign Exchange transactions. 2013. Peržiūrėta 2017-02-20, <http://www.bis.org/publ/bcbs241.pdf>
10. Deltuvaitė V. (2012). Finansinių atsiskaitymų sistema. Paskaitų konspektas, modulis S181B011. Kauno Technologijos Universitetas. Prieiga per internetą
11. Mackevičius J., Poškaitė D., Villis L. (2011). Finansinė analizė. Mokomoji knyga. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas. <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/finansin-analiz25180>
12. Pranckevičiūtė, A. (2002). Užsienio valiutos kurso rizikos matavimo metodai. Informacinės technologijos verslui: konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, p. 84-89.
13. Rutkauskas, V. (2001). Finansinės rizikos valdymas: daktaro disertacija. Vilnius: Technologija.
14. Rutkauskas V. (2001). Regiono rizikos monitoringo parengimo problemos. Vilnius: Verslas, vadyba ir studijos.

15. B. Perry. Evaluating Country Risk For International Investing. Straipsnis. Peržiūrėta 2017-02-27 <http://www.investopedia.com/articles/stocks/08/country-risk-for-international-investing.asp>
16. Simaitienė V. (2005). Tarptautinių atsiskaitymų rizikos valdymas: magistratūros studijų baigiamasis darbas. Akademija.
17. Valiutų rinka: kursai, rizika, apskaita. Metodinė priemonė (2007) Vilniaus universitetas. Peržiūrėta 2017-04-01.
http://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/finansu/Freitakas_Gipiene_Valiut%20rinka.pdf
18. Straškytė, V. (2007). Valiutų kursų rizikos valdymas: magistratūros studijų baigiamasis darbas. Akademija.
19. Umiežius R. (2001). Rizika. Vilnius: Mintis.
20. Lietuvos banko skelbiami USD kurso duomenys. Peržiūrėta 2017-05-01
http://www.lb.lt/lt/currency?currency=USD&ff=1&class=Eu&type=day&date_from_day=2015-04-01&date_to_day=2015-04-30
21. Palūkanų normos. AB „SEB bankas“. Peržiūrėta 2017-05-02
<https://e.seb.lt/mainib/web.p?act=interestrates>
22. Dokumentinių atsiskaitymų įkainiai. „Swedbank“ AB. Žiūrėta 2017-05-01.
https://www.swedbank.lt/lt/pages/dokumentiniai_atsiskaitymai